

ADLİYE CERİDESİ

Adliye Vekâleti tarafından ayda bir neşrolunur

Sene 12

Haziran 1934

Sayı 143

RESMÎ KISIM

KANUNLAR:

AVUKATLIK KANUNUNA MÜZEYYEL KANUN

Kanun No: 2516

Neşri tarihi: 25/6/1934

Madde 1 — Avukatlık Kanununun bazı maddelerini muaddil 708 numaralı kanunun altıncı maddesi hükmünce beş dava vekili bulunmayan yerlerde dava vekilliği yapmak üzere bilimtihan kendilerine ruhsatname verilmiş olanlar baro teşekkül etmiyen yerlerde dahi dava vekilliği yapabilirler.

Ancak bundan sonra bu gibilere ruhsatname verilmez.

Madde 2 — Hâkimler kanunu mucibince hâkimlikten iskat edilmiş olanlar avukatlık yapamazlar.

Muvakkat Madde — Memurin Kanununun muvakkat maddesi hükümlerine göre tasfiye suretile memuriyetten çıkarılmış oldukları halde Büyük Millet Meclisinin 12/6/1933 tarih ve 776 numaralı kararından evvel kendilerine avukatlık veya dava vekilliği ruhsatnamesi verilmiş olanlar avukatlık veya dava vekilliği yapabilirler.

Ancak bu gibilerden memuriyet vazifesini suiistimalden hapse mahkûm

olmaları veya irtikâp ve irtişa sebebi veya Avukatlık Kanununun ikinci maddesinin ikinci fıkrasında yazılı sebeplerden birisi ile tasfiye edilmiş olanlar bu hükümden istifade edemezler.

Madde 3 — Bu kanun hükümleri neşri tarihinden muteberdir.

Madde 4 — Bu kanun hükümlerini Adliye Vekili yerine getirir.

18/6/1934

HİZMETTEN AYRILAN NAFİA MEMUR VE MÜSTAHDEM- LERİNİN YAPAMIYACAKLARI İŞLER HAKKINDA KANUN

Kanun No: 2428

Neşri tarihi: 14/5/1934

Madde 1 — Nafia Vekâletile bu vekâlete bağlı idareler kadrolarında istihdam edilen bilûmum mühendis, mimar, ressam, fen memurları, muhasebe ve levazım işlerinde çalışan bütün memur ve müstahdemler ve diğer işlerde çalışan daire, şube ve kalem âmirleriyle bunlardan yukarı derecede bulunan memur ve müstahdemler her ne suretle olursa olsun hizmetten ayrıldıkları tarihten itibaren beş sene içinde:

A) Gerek doğrudan doğruya ve gerekse bilvasıta şerik, mümessil, kumüşyoncu gibi herhangi nam ve sıfatla olursa olsun Nafia Vekâletine veya bu vekâlete bağlı idarelere taallûk eden işlerde münakasalara veya taahhütlere giremezler ve bu işlerin müteahhitlerinden iş alamazlar ve bu işlerde kullanılamazlar.

B) Nafia Vekâletinin kontrolü altında bulunan imtiyazlı şirketler nezdinde hiç bir hizmet göremedikleri gibi şirketlerde idare meclisi reis ve azası veya murakıp dahi olamazlar.

C) Yukarıki fıkralarda yazılı müteahhitlerin ve imtiyazlı şirketlerin işlerini vekâlet ve bu vekâlete bağlı idareler teşkilâtında takip edemezler.

Madde 2 — Bu kanuna muhalif hareketlerde bulunanlardan memur ve müstahdemlerle bu kabil memur ve müstahdemleri bilerek istihdam eden veya bunlarla ortak olan veya bunlara iş havale edenler üç aydan üç seneye kadar hapis ve yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasile cezalandırılır.

Madde 3 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 4 — Bu kanunun icrasına Adliye ve Nafia Vekilleri memurdur.

7/5/1934

İSTANBUL ADLİYE BİNASI İNŞASI İÇİN (500,000) LİRAYA KADAR İSTİKRAZ YAPILMASINA DAİR KANUN

Kanun No: 2519

Neşri tarihi: 25/6/1934

Madde 1 — İcra daireleri emrinde olup hususî kanunlarına göre müruru

zamana uğrayarak Hazineye intikal eden veya edecek olan paralar ile ödenmek üzere beş yüz bin liraya kadar istikraz aktine veya hesabı cari açtırmaya ve bu suretle ele geçecek paraları İstanbulda yeniden yapılacak Adliye binası için Adliye Vekâletince lüzum gösterilecek yer ve proje ve plân ve inşaa ve murakabe ve tesis ve tefriş ve nakliye ve saire gibi masraflara tahsise ve bunlar için gelecek senelere sari taahhüde girişmeğe Maliye Vekili mezundur.

Bu hizmetlerden artan paralar 2107 numaralı kanun ile verilen hapisaneler inşası tahsisatına ilâve olunur.

Madde 2 — Birinci madde mucibince temin olunacak paradan her sene tediye olunacak kısmı bir taraftan o senenin varidat bütçesinde açılacak hususî bir fasla irat ve diğer taraftan Maliye Vekâleti bütçesinde açılacak hususî fasla tahsisat kaydolunur.

Madde 3 — Bu Kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 4 — Bu Kanunun hükümlerini icraya Adliye ve Maliye Vekilleri memurdur.

18/6/1934

BAYAZIT VİLÂYETİNE BAĞLI İĞDIR VE TUZLUCA KAZALARININ KARS VİLÂYETİNE VE MUŞ VİLÂYETİNE BAĞLI MALAZGİRT KAZASININ DA BAYAZIT VİLÂYETİNE BAĞLANMALARI HAKKINDA KANUN

Kanun No: 2500

Neşri tarihi: 14/6/1934

Madde 1 — Bayazıt vilâyetinin İğdır ve Tuzluca kazaları bu Vilâyetlerden ayrılarak Kars Vilâyetine ve Muş Vilâyetine bağlı Malazgirt kazası da bu Vilâyetten ayrılarak Bayazıt Vilâyetine bağlanmışlardır.

Madde 2 — Bu kanunun hükmü neşri tarihinden başlar.

Madde 3 — Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

7/6/1934

12 HAZİRAN 1930 TARİH VE 1718 NUMARALI DAHİLİ İSTİHLÂK VERGİSİ KANUNUNA MÜZEYYEL KANUN

Kanun No: 2448

Neşri tarihi: 28/5/1934

Madde 1 — Aşağıdaki maddelerden kilo başına hizalarında gösterilen miktarlarda istihlâk resmi gümrüklerce ithal sırasında tahsil olunur.

A) Tarife kanununun 695 inci maddesinin (A) fıkrasında yazılı maddelerden (10) kuruş,

B) Tarife kanununun 695 inci maddesinin (B) fıkrasında yazılı maddelerden (4,15) kuruş,

C) Tarife kanununun 695 inci maddesinin (D) fıkrasında yazılı maddelerden 0,55.

Bu maddelerin muamele vergileriyle dahilde tasfiye edilenlerin dahili istihlâk vergileri, kanunlarına göre ayrıca tahsil olunur.

Madde 2 — İthal iskelelerinde petrol, benzin ve müstakkatı gibi iştiialli maddelere de antrepo usulünün tatbiki için belediye gazhaneleri müsait olan yerlerde pavyon ayrılır; müsait olmıyan yerlerde belediyeler bu iş için gümrükçe elverişli görülecek antrepolar tesis veya sergi usulü ihdas edebilirler.

Madde 3 — 12 haziran 1930 tarih ve 1718 numaralı dahili istihlâk vergisi Kanununa müzeyyel 25 haziran 1932 tarih ve 2029 numaralı kanun mülğadır.

Muvakkat madde — Bu kanun ile istihlâk resmine tâbi tutulan maddelerin ithal ve ticaretile meşgul olanlar bu kanunun mer'iyeti tarihinde antrepo, ardiye, depo, gazhaneler ile nakil vasıtaları üzerinde bulunan ve bu resme tâbi olan maddelerin cins ve miktarını, bulundukları mahallin en büyük maliye memuruna bir beyanname ile bildirirler. Bu beyannameler üzerine kanunun birinci maddesinin (B) fıkrasında yazılı maddelerin beher kilosu için (2,35) kuruş ve (C) fıkrasında yazılı maddelerin beher kilosu için (0,55) kuruş istihlâk resmi tahakkuk ettirilir ve iki ay içinde iki müsavi taksitte tahsil olunur.

Beyannamedeki ham petroldan istihlâk resmi alınmıyarak bundan birinci madde dahiline girecek mayiler istihsal edildiği takdirde birinci maddedeki resimler 1718 sayı ve 12/6/1930 tarihli kanunla mevzu dahili istihlâk vergisiyle birlikte tahsil olunur.

Satış yerlerinde, perakende satış için belediyelerce müsaade edilen miktar derecesinde bulundurulanlar için beyanname verilmez ve bu resim farkı aranmaz.

On beş gün içinde beyanname verilmemesi veya verilmiş beyannamenin hakikate uymaması halinde Maliyece tahakkuk ettirilecek vergi beş kat olarak ve bir defada Tahsili Emval Kanununa tevfiakan tahsil olunur.

Madde 4 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 5 — Bu kanunun hükümlerini icraya Adliye, Maliye ve Gümrük ve İnhisarlar Vekilleri memurdur. 26/5/1934

TÜRKİYE İLE MACARİSTAN ARASINDA 29 MAYIS 1932 TARİHİNDE ANKARADA İMZA EDİLMİŞ OLAN İADEİ MÜCRİMİN VE CEZAI MEVATTA ADLI MÜZAHHERET MUKAVELENAMESİNİN TAŞDİKİNE DAİR KANUN

Kanun No: 2422

Neşri tarihi: 10/5/1934

Madde 1 — Türkiye Cümhuriyeti ile Macaristan Kırallığı arasında 29

mayıs 1932 tarihinde Ankarada imza edilmiş olan iadei mücrimin ve cezaî mevatta adli müzaheret mukavelenamesi kabul ve tasdik edilmiştir.

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun icrasına Hariciye ve Adliye Vekilleri memurdur. 3/5/1934

Türkiye ve Macaristan arasında İadei Mücrimin ve cezaî mevatta adli müzaheret mukavelenamesi

Bir taraftan: Türkiye Reiscümburu Hazretleri.

Diğer taraftan: Macaristan Naibi Kıralsi Hazretleri.

Suçluların iadesini ve cezaî mevatta adli müzahereti tanzim için bir mukavelename akteylemek arzusunda bulunduklarından murahhasları olmak üzere:

Türkiye Reiscümburu Hazretleri: Hariciye Vekâleti Müsteşarı birinci sınıf elçi Menemenli Numan Beyefendiye,

Macaristan Naibi Kıralsi Hazretleri: Macaristanın Türkiyede Fevkalâde Murahhas ve Orta elçisi Hukuk doktoru Mösyö Tahy de Tahvar et Tarkeo yu tayin etmişler ve müşarünileyhim usulüne muvafık ve muteber görülen salâhiyetnamelerini birbirlerine tebliğ ettikten sonra aşağıdaki hükümleri kararlaştırmışlardır:

BİRİNCİ FASIL

İade

MADDE 1 — Yüksek Akitler işbu mukavelename ahkâmı mucibince ve kendi tebaaları müstesna olmak üzere, iki Taraftan birinin makamâtı adliyesince takip veya mahkûm edilen ve diğerinin arazisinde bulunan eşhası, talep üzerine, müteakabilen birbirine teslim etmeği taahhüt ederler.

MADDE 2 — Hakkında takibat icra olunan bir şahıs talep olunduğu takdirde, iade ancak tecrim olunan fiil her iki memleketin kanunlarına göre en aşağı bir sene hapsi veya daha ağır cezayı istilzam ediyorsa vaki olur.

Kaziyei muhkeme teşkil eden bir hükmün icrası için iade talebinde bulunulduğu zaman iade, ancak, suçlu her iki memleketin kanunlarına göre en az bir sene hapsi veya daha ağır bir cezayı istilzam edebilen bir fiil için altı aydan az olmıyan bir hapis cezasına kat'î surette mahkûm olmuş ise vaki olur.

MADDE 3 — İade, her ne suretle olursa olsun teşebbüs, iştirak ve bir fiili ihzarî hallerinde de vaki oladilip teşebbüs veya iştirak yahut fili ihzarinin ikinci madde ahkâmına tevfikân talip Devletle matlûbunminh Devletin kanunlarile cezalandırılmış olması meşruttur.

MADDE 4 — Aşağıdaki hallerde iade vaki olmaz:

1 - Siyasî suçlar ve bu gibi suçlara mürtabit olan suçlar; şu kadar ki siyasî suça mürtabit suçun, esas suçu teşkil edecek kadar ağır olması

hali bundan müstesnadır. Devlet Reisinin şahsı veya ailesi azasından biri veyahut Hükümet Reisinin şahsı aleyhine vaki olacak suikast, bu cürümlere teşebbüs veya iştirak de dahil olduğu halde, siyasî mahiyette addolunmayacaktır.

Anarşist cürümleri de kezalik siyasî fiillerden addolunmayacaktır.

2 - Ancak Askerî Ceza Kanunlarile kabili tecziye olup munhasıran askerî mahiyeti haiz bulunan suçlar;

3 - Munhasıran matbuat kanunlarında münderiç suçlar.

Yukarıdaki numaralarda zikredilen ahvalde mahiyetlerinin takdiri munhasıran iade kendisinden istenilen Devlet makamlarına aittir.

MADDE 5 — Yüksek Âkitlerden her biri, maddei sabıka mucibince iade talebine mevzu teşkil etmiyecek bir suçtan dolayı takip edilmekte bulunan veya mahkûm edilen diğer Taraf tebaasını üçüncü bir Devlete iade etmemegi taahhüt eder.

MADDE 6 — Aşağıdaki hallerde iade talebi kabul olunmaz:

1 - İade kendisinden istenilen Tarafın makamâtı nezdinde aynı fiilden dolayı yapılan takibat neticesinde maznun dava harici bırakılmış veya takibat kat'î bir hükme müntehi olmuş ise;

2 - Kendisinden iade istenilen Tarafın makamâtı, işbu Tarafın kanunları mucibince suç hakkında hüküm vermeğe selâhiyettar bulunuyorlar ise;

3 - Fiil üçüncü bir Devlet arazisi üzerinde işlenmiş olupta kendisinden iade istenilen Taraf kanunları, ecnebi bir memlekette ika edilen bu kabil bir fiilden dolayı takibata müsait bulunmuyorsa;

4 - İade talebi vukubulduğu zaman tecrim edilen fiil veya hükmolunan ceza, Âkit Taraflardan birinin kanunlarına nazaran müruru zamana uğramış veya sukut etmiş addedilirse;

5 - Âkit Taraflardan birinin mevzuatına nazaran mutazarrır Tarafça, suçun takibi için yapılması zarurî şikâyet veya teklif yapılmamış veya geri alınmış ise:

MADDE 7 — İade talebi diplomasi tarikile yapılmak lâzımdır.

İade talebile birlikte ya bir mahkeme hükmü, ya bir ittihamname veya bir gayri muvakkat tevkif müzekkeresi veyahut ayni kuvveti haiz diğer adli varaka ibraz olunacak ve bunda tecrim olunan fiilin mahiyeti, ağırlığı ve tavsifi ve iadeyi istiyen memlekette mer'i olup mevzuubahis suç için kabili tatbik bulunan kanunun metni ve işbu suçun istilzam ettiği ceza münderiç bulunacaktır.

İade talebine esas olarak ibraz edilen evrakı adliye, yukarıdaki fıkra hükümlerine mutabık bulunmadığı takdirde iadeyi istiyen Taraf bu evraka icap eden izahatı ve yukarıda mevzuubahis kanunun aynen müstahreç metnini muhtevi bir vesikâi adliye ilâve edecektir.

Mülkiye aleyhindeki suçlar mevzuubahis olduğu takdirde daima hakikî zararın miktarı veya mücrimin sebebiyet vermek istediği zarar miktarı zikredilecektir.

İbraz edilecek evrak iadeyi istiyen Tarafın kanunlarının âmir bulunduğu

şekilde tanzim olunacaktır. Bu evrak, iadeyi isteyen Tarafın diploması memuru tarafından tasdik edilecek ve buna; iade kendisinden istenen tarafın lisanında yazılmış ve talip Devletin diploması memuru veya iadeyi isteyen veyahut iade kendisinden istenilen Devletin yeminli bir mütercimi tarafından tasdik edilmiş bir tercüme terfîk olunacaktır.

İbraz edilen evraktaki izahat, iade kendisinden istenilen Devlet kanunlarına nazaran bir hüküm verilebilmesine kâfi bulunmuyorsa, talep üzerine, bu izahat itmam edilecektir. Keza şahsın, hüviyeti hakkında iştibah hasıl olduğu takdirde delâili müsbitesi ita edilecektir.

MADDE 8 — İade talebi yapılır yapılmaz mezkûr talep vehlei ulâda gayri kabili kabul görünmüyorsa onun temini infazı için muktazi tedbirlerin derhal alınması icap edecektir. Tevkif edilen kimse, iade talebi hakkında bir karar verilmeye ve iadeye muvafakat olduğu takdirde, bu karar icrâ edilinceye kadar mevkuf tutulacaktır. Meğer ki talebi vaki, diploması tarikile geriye alınmış olsun.

Tevkif edilecek bir kimseyi bulmak için, posta irsalâtının veya telgrafların zaptı veyahut bunların sureti sevki ve muhtevaları hakkında malûmat istihsalı icap ediyorsa, bu hususta, kendisinden iade istenilen Tarafı mevzuatı kanuniyesine tevfikân re'sen tedabir ittihaz olunacaktır.

Yedinci maddede mezkûr mütemmim izahat, iade talepname si isteyen Devletin diploması mümessiline bildirildiği günden itibaren iki ay zarfında iade kendisinden istenilen Devlete verilmediği takdirde, iadesi talep olunan şahıs serbest bırakılabilir.

MADDE 9 — İadesi talep edilecek şahsın muvakkaten tevkifi istenilmişse ve iade vehlei ulâda gayri kabili kabul görünmüyorsa, iade talepname sinin tevdiinden evvel bu şahsın muvakkaten tevkifi lâzım gelir.

Muvakkat tevkif talepname si, bir mahkûmiyet hükmü veya tevkif müzekkeresi veya isnat olunan fiilin mahiyet ve şümulünü gösteren işbu müzekkereye muadil her hangi bir vesikanın mevcut olduğuna dair beyanatı ihtiva etmek icap eder.

Bu talepname diploması tarikile tevdi olunacak, yahut pek müstacel ahvalde, talip tarafın mahallî salâhiyettar olan konsolosu canibinden diğer Âkit Tarafın salâhiyettar makamâtına tevkifin icrası için doğrudan doğruya ve hattâ telgrafla, irsal edilecektir.

Tevkif günü hariç olmak üzere, tevkiften sonra iki aylık bir müddet zarfında iade talepname si tevdi olunmamış olursa, muvakkaten tevkif edilen şahıs serbest bırakılacaktır.

MADDE 10 — Eğer istenilen şahıs, kendisinden iade talebinde bulunan Taraf makamâtınca iade talebini mucip olan fiilden başka bir fiil dolayısıyla takibata uğramış veya mahkûm edilmiş ise, talep hakkında derhal ittihaz edilecek karara hâlel gelmeksizin, iade talebi cezaî takibatın intacına ve sadır olan cezanın infazına veya af ve teciline kadar tehir edilebilecektir.

Keza, istenilen şahıs, kendisinden iade istenilen Taraf makamâtınca, ceza kanunlarına riayetsizlikten gayri bir sebepten dolayı takip edildiği ve

bu da onun cebren ihzarını veya tevkifini müeddi bulunduğu takdirde, iade takibatın veya mevkufiyetin hitamına kadar tehir olunabilecektir.

Bununla beraber, iadeyi istiyen memleketin kanunlarına nazaran, bu tehirde, maznunun takibi hususunda müruru zaman veya sair mühim müşkülât hasıl olabilirse, bazı mülâhazatı mahsusa mâni bulunmadıkça ve talep eden memlekette takibat biter bitmez, talep olunan şahıs tekrar iade olunmak vecibesile maznunun muvakkaten teslimine muvafakat edilecektir.

İstenilen kimse, alelâde eşhasa karşı giriştiği borçları, iade sebebile ifa edemeyecek olursa, bu kimselerin salâkiyetkar makam huzurunda haklarını ihkak ettirmeleri hususu mahfuz kalmak üzere, iade yine vaki olacaktır.

MADDE 11 — Âkitlerden birinin, iadesini talep ettiği şahıs, aynı fiil için, bir veya müteaddit başka Devletler tarafından dahi talep edilir ise, merkum tebaasından bulunduğu Devlete teslim edilecektir.

İşbu fıkra ahkâmı, Âkitlerden biri tarafından diğer Devletlere karşı evvelce yapılmış olan taahhütlere hiçbir suretle hâlel getirmez.

Âkitlerden biri tarafından iadesi talep edilen şahıs, diğer suçlar sebebile, bir veya müteaddit diğer Devletler tarafından dahi talep edilir ise, bu şahıs en ağır suç kendi toprağı üzerinde irtikâp edilmiş olan Devlete, ve suçların müsavi ağırlığı halinde, tebaasından bulunduğu Devlete teslim olunacaktır. Takip olunan şahıs talip Devletlerden hiç birinin tebaasından değil ise, suçların müsavi ağırlığı halinde, bu şahıs, talepnameyi iade kendisinden istenilen Devlete en evvel göndermiş olan Devlete teslim olunacaktır.

Şurası mukarrerdir ki suçun ağırlığı, iade kendisinden istenilen Devletin kanunlarına göre tayin olunur.

MADDE 12 — İade kabul edilmiş olup, ta, iade olunacak şahsın, iade kendisinden talep olunan Tarafın toprağı haricine karadan sevki icap ediyorsa, merkum, onu arazisinden transit suretile naklini, deruhte eden üçüncü Devlete önceden biltilâf kararlaştırılmış olan hudut noktasına, kendisinin işbu noktada tesellümü temin edilir edilmez, sevk olunacaktır. Eğer sevk denizden yapılması lâzımgeliyorsa, iade edilecek şahıs iade kendisinden talep edilen Tarafın irtikâp limanına getirilecektir. Eğer iadeyi talep eden Devlet, iadeye muvafakat olunduğunun kendisine iş'arı gününden itibaren üç ay zarfında bu iade muamelesine mütedair hususattan kendisine terettüp edenleri ifa etmezse, iadesini talep ettiği şahıs serbest bırakılır.

MADDE 13 — Suçun işlenmesi dolayısıyla maznun tarafından ele geçirilen veya üzerinde zaptedilen eşya, suçun işlenmesine yaramış olan alât ve vesait keza sübutu cürme medar olacak diğer her nevi eşya, eşhası salisenin hukuku mahfuz kalmak şartile, ve makamı aidinin takdirine göre, iadeyi talep eden Devlete, mücrimle birlikte teslim edilecektir. Kabili kabul mahiyette olan iade muamelesi, mücrimin vefatı veya firarı hasebile icra edilmeyecek olsa bile bu eşya yine talip Devlete teslim edilecektir.

İşbu teslim muamelesi, iadeye muvafakat eden memlekette mücrim tarafından saklanıp veya emaneten birisine tevdi edilip te bilâhare zâhire çıkarılan aynı cins eşyaya da şamil olacaktır.

MADDE 14 — İade hakkında bir ilâ yedi ve on ve on üçüncü maddelerde zikredilmiş olan ahkâm, transit suretile üçüncü bir Devlet tarafından Âkitlerden birine iade edilmiş olan eşhas ile diğer Âkit Devletin toprağın-
dan geçerek bu üçüncü Devlete tekrar iade veya sadece iade edilecek eşhas hakkında cari olduğu gibi bu diğer Tarafın gemisi ile, deniz tarikile vuku bulacak iadelerde de mabihüttatbik olacaktır.

Transit suretile iade, kendisinden iade istenilen Devletin makamâtı tarafından kendisine en muvafık gelen tarik ile icra edilecektir.

MADDE 15 — İade edilen şahıs, iade talebine muvafakat edilmiş olan memlekette, iadeden evvel işlenmiş bir suçtan dolayı ne takip ne tecziye ne de üçüncü bir Devlete iade olunamayacaktır. Meğer ki iadeye bu suçtan dolayı muvafakat edilmiş, yahut iade kendisinden istenilen Taraf, takibatın veya mahkûmiyetin icrasına rıza göstermiş olsun.

İadeyi mucip olan e'alin, talepname ile birlikte tevdi edilen evraka istinaden vaki takdiri adlisi, iade talebinin muhik olduğunu tahkik esnasında şüpheyi düşürecek yeni bir takdiri adliyi icap edecek derecede tebeddül ederse takibata ancak kendisinden iade talep olunan Tarafın muvafakatile devam olunabilir.

Eğer, birinci fıkrada mezkûr halde, iade edilen şahıs kendi hakkında takibatın devamına ve mahkûm edilmesine razı olduğunu veya ikinci fıkradaki halde muhakemenin devamına muvafakat eylediğini beyan ederse, işbu beyanatın ilâvesile kendisinden iade talep olunan Tarafın buna muvafakati talep edilebilecektir.

Eğer bu son halde kendisinden iade talep edilen Taraf, rıza göstermezse, yahut bu yoldaki beyanat ona tebliğ edilmemiş ise, muvafakat talebi tıpkı iade talebi usul ve eşkâline göre yapılacak, ve iade talebinin reddini mucip aynı sebeplerden dolayı reddedilebilecektir.

MADDE 16 — Eğer iade edilen şahıs kat'i surette tahliye edildikten 30 gün sonra diğer Tarafın toprağını terketmemiş ise veya oraya avdet ederse yahut terkettikten sonra tekrar oraya iade edilmiş bulunursa veyahut iade edilen şahıs birinci iadesinden evvel kendisinden iade istenilen Tarafın salâhiyettar makamâtına iade muamelâtı merasiminin ifasına mahal olmaksızın kendisinin iadesine rıza gösterdiğini beyan ederse ve eğer kendisinden iade istenilen Taraf bunu iade talep eden Tarafa tebliğ eylerse işbu şahıs hakkında yukarıki maddede mezkûr takibat veya mahkûmiyet tahdidatına mahal yoktur.

MADDE 17 — İadesi veya muvakkaten tevkifi istenilmiş olan şahsın tevkif, hapis ve işe masraflarile tesellümü için tayin edilen üçüncü bir Devletin hudut istasyonuna veya onun ırkâbına kadar olan sevk ve nakil masraflarını kendisinden iade talep edilen Taraf deruhde eder. Keza tevkif esnasında zaptedilmiş eşyanın zabıt ve muhafaza masraflarile, iadesi istenilen şahısla birlikte teslim edilecek eşyanın sevki masarifi de kendisinden iade talep edilen Tarafa aittir.

Eğer transit tarikile iade veya muvakkat bir teslim mevzuubahis ise iade ve teslim edilecek şahsın hapis, işe ve sevk masrafları ve kendisiyle birlikte teslim edilecek eşyanın nakil masarifi iadeyi isteyen tarafça tediye edilecektir.

İKİNCİ FASIL

Cezaî hususatta adli makamların karşılıklı yardımları

MADDE 18 — Âkitler iade ahvali haricinde dahi talep vuku bulursa diğer taraf adli makamlarınca rüyet edilmekte olan bilûmum ceza işlerinde birbirlerine karşılıklı yardım etmeği taahhüt eylerler.

MADDE 19 — Âkit tarafların adli makamâtı cezaî mevatta adli evrakın tebliğine, istinabe varakalarının irsaline mütedair bilcümle hususatta aralarında diplomasi tarikile muhabere edeceklerdir.

MADDE 20 — Tebliğ olunacak evrak ile istinabe varakalarına, istenilen Tarafın lisanında tanzim edilmiş ve isteyen Tarafın siyasi memuru veya isteyen yahut kendisinden istenilen Tarafın yeminli bir mütercimi tarafından tasdik olunmuş birer tercüme merbut bulunacaktır.

MADDE 21 — Tebligatın ve istinabelerin icrası, istenilen memleketin kanunlarına tevfikân yapılır.

İstenilen Devlet tebligatın ifa ve istinabelerin icra edildiğini müsbit bulunan evrakı diplomasi tariki ile, gönderecek veyahut bunların ifa ve icrasına mâni esbabı bildirilecektir.

MADDE 22 — Tebligatın veya istinabenin icrası ancak atideki ahvalde reddolunabilir ;

- 1 - Vesikanın sıhhati tebeyyün etmezse ;
- 2 - İstenilen Devlette tebliğin veya istinabenin icrası adli kuvvetin vezaifi cümlesine dahil değil ise ;
- 3 - İcra kendi arazisi üzerinde vaki olacak olan Devlet bunu nizamı amme veya dahili hukuku ammeyi ihlâl eder görürse ;
- 4 - İstiyen Devletin toprağında bulunmayan ve istenilen Devlet tebaası hakkında takibat icrası mevzuu bahis ise ;
- 5 - Takibata mevzu teşkil eden suç istenilen Devletin kanunlarına nazaran cezayı müstelzim değilse, yahut suç siyasi veya munhasıran askeri mahiyeti haiz bulunuyorsa, yahut bu suçtan dolayı iade kabul olunmuyorsa ;
- 6 - Tebliğ edilecek mahkûmiyet kararı, istenilen Devletin tebaasından biri aleyhine isdar edilmiş ise ;
- 7 - Tebliğ edilecek celpname, maznunun isbatı vücut etmesi halinde, bir ihzar veya gayri muvakkat tevkif müzekkeresine mevzu teşkil edeceği tehdidini mutazammın ise ve yahut bir şahit veya bir ehlihibreye gönderilmiş olan celpname, ademi icabet halinde bir ceza veya masarifin kendisine tahmili yahut hakkında ihzar veya gayri muvakkat tevkif müzekkeresi isdarı gibi netayici kanuniyeyi gösteriyorsa.

Kendisinden istenilen makamın ademi salâhiyeti halinde istinabe evrakı

mezkûr Devlet kavanini ile müesses kaidelere tevfikân memleketin salâhiyetar olan adlî makamına re'sen gönderilir.

MADDE 23 — On sekizinci maddede beyan edilen adlî yardım tahkikata veya ilâma müteallik bilcümle evrakın tebliğine ve maznunların, şahitlerin veya ehlihibrenin dinlenmesini istihdaf ve keza Mahallinde aranmayı icap eden istinabelerin icrasına şamildir.

Bu yardım kendisinden istenilen Devlet toprağında talep vukuu şartile eşhas taharrisine, meskene duhule, cürmün maddî eserlerini ve cürmün sübutuna medar olacak eşyayı zabıt muamelelerine tevessül olunmak üzere ve aynı Devletin mahkemeleri tarafından ittihaz edilecek kararlara da şamildir.

Bu yardım keza talep vukuunda istenilen Devlet makamının elinde bulunup cürmün sübutuna medar olan eşya veya evrakın mümkün olan en kısa müddet zarfında iadesi taahhüdü ile tevdi edilmesine de şamildir. Bazı mülâhazatı mahsusa mâni bulunmadıkça ve ikinci madde ahkâmı mahfuz olmak üzere yukarıda mevzuubahis yardım talepleri intaç edilecektir.

MADDE 24 — Eğer bir ceza davası için bir şahidin veya bir ehlihibrenin şahsan isbatı vücut etmesi lâzımgelirse adlî makamın celpnamesi, bazı hususî mülâhazat mâni bulunmadığı takdirde, diploması tarikile irsal ve kendisinden talep edilen Devlet marifetile tebliğ edilecektir.

İşbu makamat, celbolunan şahsa, verilen karara tebaiyet etmeğe amade olup olmadığını soracaklardır. Şahide veya ehlihibreye seyahat ve meks masrafı namile tediye edilecek meblâğ ile kendisinden talep vaki olan Devletçe talep eden Devletten tahsil edilmek üzere şahit veya ehlihibreye umumî meblâğ üzerinden mahsuben verilecek avans mikdarı da celpnamede gösterilmiş bulunmalıdır.

Tabiiyeti ne olursa olsun, talep eden tarafın adlî makamı huzurunda isbatı vücudu kabul eden şahit veya ehlihibre ne evvelce ika edilmiş ef'al-den ve sadır olan mahkûmiyetlerden ne de kendisinin şahadetine veya ehlihibre olarak mütalâasına lüzum hasıl eyliyen davanın mevzuunu teşkil eden ef'ale iştirakten dolayı bu hususta ve geldiği memlekete avdet için lâzım gelecek zaman zarfında hiç bir sebeple tevkif ve takip edilemeyecektir.

Eğer mahkeme huzuruna çıkması talep edilen şahıs diğer Devlet tarafından mevkuf bulunuyorsa bu şahsın mümkün olan en kısa bir müddet zarfında tekrar iade edilmek şartile muvakkaten teslimi diğer Devletten talep edilebilecektir. Bu halde dahî, talep eden Devletin tebaası olmadığı takdirde, mezkûr şahsın muvafakati zaruridir.

MADDE 25 — Yardım masraflarile keza muvakkaten teslim edilmiş eşhas ve eşyanın iade masrafları, talep edilen tarafın toprağında vukubulmuş ise mezkûr tarafa ait olacaktır.

Ehlihibre marifetile yaptırılan muayenenin icrasından mütevellit masraflar ve 24 üncü madde mücibince celbolunan şahitlere tediye edilen paralar talep eden tarafa ait olacaktır.

MADDE 26 — Âkit taraflardan birinin tebaası şahsı hürriyeti tahdit

eden cezayı müstelzim bir suçtan dolayı diğerinin toprağında mahkûm olursa bu taraf mahkûmiyet kararının bir hulâsasını, kararın kaziyei muhkeme halini iktisap ettiği tarihten itibaren altı ay zarfında, mahkûmun mensup olduğu adli makamata tebliğ etmeği taahhüt eder.

ÜÇÜNCÜ FASIL

Nihai Hükümler

MADDE 27 — Âkit taraflardan her biri, diğer tarafın adli makamının diploması tarikile vaki olan talebi üzerine kendi arazisi dahilinde mevkii mer'iyette bulunan kanunların metnini ve icabında lüzum görülen her türlü kanunî malûmatı ita edecektir.

Hakkında izahat verilmesi lâzım gelen hukukî meselenin talepten itibaren vazihan bildirilmiş olması muktazidir.

MADDE 28 — İşbu mukavelename tasdik edilecek ve tasdiknameleri mümkün olduğu kadar sür'atle Budapeştede teati olunacaktır. Mukavelename tasdiknamelerin teatisinden üç ay sonra mer'iyet iktisap edecek ve Yüksek Âkitlerden biri tarafından fesholunduğu günden itibaren altı ay daha mer'i olacaktır.

Balâdaki ahkâmı tasdik etmek üzere isimleri yukarıda yazılı murahhaslar işbu mukavelenameyi imzalamışlar ve üzerine de mühürlerini koymuşlardır.

Ankarada 29 mayıs 1932 tarihinde iki nüsha olarak tanzim olunmuştur.

M. Numan

Tahy

TÜRKİYE İLE NORVEÇ ARASINDA 16 KÂNUNUSANI 1933 TARİHİNDE ANKARADA İMZA EDİLEN UZLAŞMA ADLİ TESVİYE VE HAKEM MUAHEDESİNİN TASDİKINA DAİR KANUN

Kanun No : 2423

Neşri tarihi 11/5/1934

MADDE 1 — Türkiye Cümhuriyeti ile Norveç Krallığı arasında 16 kânunusani 1933 tarihinde Ankarada imza edilen «Uzlaşma, Adli Tesviye ve Hakem» Muahdesi kabul ve tasdik olunmuştur.

MADDE 2 — Bu kanun muahedenin tasdiki tarihinden muteberdir.

MADDE 3 — Bu kanunun icrasına Hariciye ve Adliye Vekilleri memurdur.

3/5/1934

Türkiye ile Norveç arasında Uzlaşma, Adli tesviye ve Hakem Muahdesi

Türkiye ile Norveç arasında mevcut olan dostluk bağlarını kuvvetlen-

dirmek ve iki memleket arasında tahaddüs edecek ihtilâfları umumî hukuku düvelin en yüksek esaslarına göre halletmek arzusunda bulunan,

Türkiye Reiscümhuru Hazretleri ve Haşmetlü Norveç Kırallığı Hazretleri, Bu bapta bir muahede aktine karar vermişler ve murahhasları olarak :

Türkiye Reiscümhuru Hazretleri: Hariciye Vekili ve İzmir Mebusu Doktor Tevfik Rüşti Beyefendi,

Haşmetlü Norveç Kırallığı Hazretleri: Norveçin Türkiyede Fevkalâde murahhas ve Orta elçisi Müsyü Sigurd Bentzon'u

taayin etmişler ve murahhaslar bu bapta mezuniyet vesikalarını yekdiğerine tebliğ ile usul ve kaidesine muvafık olarak atideki hükümleri kararlaştırmışlardır.

MADDE 1 — Yüksek Âkitler Türkiye ile Norveç arasında tahaddüs edecek olan ve alelâde diplomasi usullerile halledilmeyen her ne mahiyette olursa olsun bilcümle hukukî ve adlî ihtilâfları muslihane surette ve işbu muahede ile derpiş edilen usullere nazaran hal ve tanzim eylemeği müte-kabilen taahhüt ederler.

MADDE 2 — Üzerlerinde Âkitlerin karşılıklı bir hakkı ret veya inkâr iddiasında bulundukları ve alelâde diplomasi usullerle muslihane halledemedikleri her ne mahiyette olursa olsun Yüksek Âkitler arasındaki bütün hukukî ihtilâflar, ya Beynelmilel Daimî Adalet Divanına veyahut bir Hakem Mahkemesinin hükmüne arz edilecektir.

Yüksek Âkitler arasında mer'î diğer mukavelenamelerle halleri için hususî bir usul derpiş edilmiş olan ihtilâflar işbu mukavelenameler ahkâmına tevfi kan hallolunacaktır.

MADDE 3 — Beynelmilel Daimî Adalet Divanı huzurundaki veya hakem mahkemesi huzurundaki usul ve muameleden evvel ihtilâf, bir uzlaşmaya müncer olmak maksadile, işbu muahedeye tevfi kan teşekkül eden Daimî Uzlaşma Komisyonu unvanını haiz Beynelmilel Daimî bir komisyona Âkitler tarafından müttetikan tevdi olunabilecektir.

MADDE 4 — Eğer bir ihtilâfın mevzuu Âkitlerden birinin dahilî kanun ve mevzularına nazaran millî mahkemelerin salâhiyetine taallük ediyorsa, salâhiyettar adlî makam marifetile makul bir müddet zarfında kat'î bir hüküm verilmeden evvel ihtilâfın işbu muahede ile derpiş edilen usul ve muameleye arz olunmasına bu Âkit itiraz edebilecektir.

MADDE 5 — Daimî Uzlaşma Komisyonu beş azadan mürekkep olacaktır. Âkitlerden her biri istediği bir komiseri tayin edecek ve Âkitler müttetikan diğer üç komiseri ve bu üç komiser arasında komisyon reisini intihap edeceklerdir. Bu üç komiser ne Âkitlerin tebaasından olacak, ne ikametgâhı Âkitler ülkesinde bulunacaktır. Her üçü ayrı tabiiyette bulunacaktır.

Komiserler üç sene müddetle tayin olunacaktır. Komisyon azasından birinin memuriyeti müddetinin inkızasında yerine yeni bir komiser tayinine tevessül edilmemişse memuriyetleri üç senelik bir devre için temdit olunmuş addü telâkki olunacaktır; maahaza üç senelik müddetin inkızasında

Âkitler reis vazifesini komisyonun müstereken intihap edilmiş üç azasından diğer birine devretmek hakkını muhafaza ederler.

Cereyan etmekte olan bir usul ve muamele esnasında memuriyet müddeti münkazi olan bir aza, halefi tayin edilmiş olsa bile usul ve muamele bitam buluncıya kadar ihtilâfın tetkikine iştirake devam eyliyecektir.

Uzlaşma Komisyonu azasından birinin ölümü veya çekilmesi halinde mümkün olursa müteakip üç ay zarfında ve her hal ve takdirde Komisyona bir ihtilâf tevdi edilir edilmez memuriyet müddetinin bakiyesi için yerine yeni bir aza tayinine tevessül olunacaktır.

MADDE 6 — Daimî Komisyon işbu muahede tasdiknamelerinin teatisini takip eden altı ay zarfında teşkil olunacaktır.

Müttefikân intihap olunacak azalar işbu müddet zarfında tayin olunmazsa veya münhalâta yeniden aza intihabı halinde azalığın inhilâlinden itibaren üç ay müddet zarfında yeni aza tayin edilmezse, başka itilâflar olmadığı takdirde, icap eden tayinlerin icrası İsviçre Konfederasyonu reisin den veya Haşmetlû Felemenk Kraliçesi Hazretlerinden rica edilecektir.

MADDE 7* — Daimî Uzlaşma Komisyonuna müracaat keyfiyeti müttefikân hareket eden Âkitlerin beraberce reise bir istida vermeleri suretiledir. İstida ihtilâf mevzuunu muhtasaran anlattıktan sonra Komisyondan, bir uzlaşmağa vardırarak her türlü tedbirlere müracaat eylemesi talebini ihtiva edecektir.

MADDE 8 — Bir ihtilâfın Komisyona tevdi edildiği tarihten itibaren on beş gün zarfında Âkitlerden her biri kendisi tarafından tayin edilen daimî azayı bu ihtilâfın tetkiki için bu işte ihtisası olan bir kimse ile istihlâf ettirebilecektir. Bu hakkından istifade eden Âkit keyfiyeti derhal diğer Âkide ihbar edeceklerdir; diğer Âkit de bu takdirde ihbarnamenin kendisine vürudundan itibaren on beş gün zarfında aynı hakkı istimal etmek salâhiyetini haiz olacaktır.

Her Âkit kendi tarafından tayin olunup hastalık veya her hangi diğer ahval neticesinde Komisyon işlerine muvakkat surette iştirake mâni bolunan aza yerine derhal muvakkaten bir aza muavini tayin etmek hakkını muhafaza eder.

Uzlaşma Komisyonunun Âkitler tarafından müttefikân tayin olunmuş azalardan birinin hastalık veya diğer ahval neticesinde Komisyon işlerine iştirakine muvakkat bir surette bir mâni olduğu halde muvakkaten yerine kaim olacak bir aza muavini tayin için anlaşacaklardır. İşbu aza muavini azalığın muvakkaten inhilâlinden itibaren bir ay zarfında tayin olunmazsa işbu muahedenin altıncı maddesine tevfiân muamele olunacaktır.

MADDE 9 — Daimî Uzlaşma Komisyonunun yazifesi muhtelifünfih meseleleri tayiz edecek, bu uğurda faydalı malûmatı tahkikat yolu ile veya başka bir şekilde toplamak ve Âkitleri uzlaştırmağa gayret eylemektir. Komisyon meseleyi tetkik ettikten sonra muvafık gördüğü hal tarzlarını Âkitlere izah edebilir ve bu hususta fikirlerini beyan için kendilerine bir muhlet verebilir.

Komisyon mesaisini müteakip, ahvale göre ya Âkitlerin uzlaştığını gösteren ve mevcut ise uzlaşma şartlarını ihtiva eden veyahut uzlaşma imkânı bulunmadığını kaydeyliyen bir zabıtname tanzim eder.

Komisyon mesaisi, Âkitler başka türlü bir karar vermedikçe, muhtelifünh meselelerin tevdii gününden itibaren altı ay zarfında nihayete ermiş bulunacaktır.

MADDE 10 — Hilâfına hususî bir hüküm olmadıkça Uzlaşma Komisyonu mesai usulünü bizzat tanzim edecek ve bu usul behemehal mürâfaa şeklinde olacaktır.

Tahkikat hususunda Komisyon müttefikan başka türlü bir karar veremezse beyelmilel ibtilâfların muslihane halline dair 18 teşrinievvel 1907 La Haye mukavelenamesinin üçüncü faslı «Beynelmilel Tahkikat Komisyonları» ahkâmına ittiba eyliyecektir.

MADDE 11 — Âkitler arasında hilâfına ittifak olmadığı takdirde Uzlaşma Komisyonu Reisinin irae ettiği mahalde içtima eyliyecektir.

MADDE 12 — Uzlaşma Komisyonunun mesaisi ancak Âkitlerin muvafakatile Komisyon tarafından ittihaz olunmuş bir karar üzerine alenî olabilir.

MADDE 13 — Âkitler Uzlaşma Komisyonu nezdinde kendileri ile Komisyon arasında mutavassıt hizmetini gören ajanlar tarafından temsil edilecektir; bundan maada, Âkitler kendileri tarafından bu husus için tayin edilen müşavir ve mütehassısların yardımına müracaat edebilecekleri gibi şahadetini kendilerince faideli addettikleri her türlü eşhasın Komisyonca istimaını talep eyliyeabileceklerdir.

Komisyon dahi her iki tarafın ajanları ile müşavir ve mütehassıslarından şifahî izahat talep etmek ve her hangi bir şahsı Hükümetinin muvafakatile celp ve istima eylemek salâhiyetini haiz olacaktır.

MADDE 14 — İşbu muahede hilâfına hüküm olmadıkça Uzlaşma Komisyonunun mukarreratı ekseriyeti âra ile ittihaz olunacaktır. Reylerin tesavisi takdirinde reisin reyi racih olacaktır.

MADDE 15 — Âkitler Uzlaşma Komisyonunun mesaisini kolaylaştırmağı ve alelhusus mümkün olabilen en büyük mikyasta kendisine bütün vesai ve faideli malûmatı vermeğe ve Komisyonun memleketleri dahilinde kanunlarına tevfi kan şahitler veya mütehassıslar celp ve istima eylemesini, vak'a mahalline gitmesini temin için aldıkları bütün vasıtaları kullanmağı taahhüt ederler.

MADDE 16 — Uzlaşma Komisyonunun mesaisinin deyamı müddetince Komiserlerin her birine miktarı Âkitler arasında müttefikan tesbit edilecek bir tazminat verilecektir.

Her Hükümet kendi masrafını ve birinci fıkrada derpiş edilen tazminat müşterek masraflar meyanına dahil olmak üzere, Komisyonun müşterek masraflarından müsavi bir hisseyi deruhte edecektir.

MADDE 17 — İhtilâfı Daimî Uzlaşma Komisyonu huzuruna sevkeden bir tesviye suretinin fıkdanı halinde ve böyle bir tesviye sureti mevcut

olup ta Daimî Uzlaşma Komisyonu huzurunda uzlaşmadığı takdirde hukukî ihtilâf, tahkimname ile, gerek statüsünde derpiş edilen usul ve muameleler ve şartlar dairesinde Beynelmilel Daimî Adalet Divanına, gerek beynelmilel ihtilâfların muslihane* halli hakkındaki 18 teşrinievvel 1907 tarihli La Haye mukavelenamesile derpiş edilen usul ve muameleler ve şartlar dairesinde bir hakem mahkemesine arzolanabilecektir.

Adlî tesviye talebi Âkitlerden birine tebliğ adıldığı günden itibaren üç ay zarfında tahkimname tanzim edilmezse her Âkit bir ay evvel haber vermek şartile ihtilâfı istida ile Beynelmilel Daimî Adalet Divanı huzuruna doğrudan doğruya tevdi edebilecektir.

MADDE 18 — İki Yüksek Âkit Hükümet arasında münazaalı olup ta alelâde diplomasi usullerile halledilmiyerek işbu muahedenin ikinci maddesinde derpiş edildiği veçhile bir hükümle halli çaresi araştırılamıyan ve Âkitler arasında mer'î bir muahede veya mukavele ile haklarında bir hal ve tesviye usulü şimdiye kadar derpiş edilmemiş bulunan bütün meseleler Daimî Uzlaşma Komisyonuna tevdi olunacaktır.

İşbu muahedenin yedi ilâ on altıncı maddelerinde münderiç usul ve muamele tatbik olunacaktır.

Maahaza komisyona takdim edilecek istida hakkında Âkitler itilâf edemezlerse bunlardan biri veya diğeri bir ay evvel haber vermek suretile meseleyi mezkûr komisyona doğrudan doğruya tevdi etmekte muhtar olacaktır.

İstida Âkitlerin yalnız birinden sadır oluyorsa bu Âkit Tarafından muhasım diğer Âkide bilâ mühlet tebliğ olunacaktır.

MADDE 19 — Âkitler uzlaştırılmazsa adi ihtilâf Âkitlerden birinin veya diğerinin istidasile, hakkında bir hukukî düvel kaidesi tatbik edilmedikçe, nisfet dairesinde hükmetmek salâhiyetini haiz olan bir hakem mahkemesinin kararına arzolanacaktır.

Başka türlü kararlaştırılmamış ise bu mahkeme, uzlaşma komisyonlarının teşkili için işbu muahedenin beşinci ve altıncı maddelerinde derpiş edilen usule tevfikân tayin edilecek beş azadan mürekkep olacaktır. Muhakeme hakem talebini takip eden altı ay zarfında teşkil edilecektir.

Hakem mahkemesinin kararı Âkitler için mecburî olacaktır.

MADDE 20 — Aralarında hakeme müracaat lüzumu hasıl olduğu takdirde Âkitler ihtilâfın mevzuu ve usul ve muamelenin şekilleri hakkında hususî bir tahkimnameyi, hakem talebini takip eden 6 ay zarfında tanzim etmeği taahhüt ederler.

Bu tahkimname muayyen müddet zarfında tanzim edilmezse Âkitlerden birinin veya diğerinin alelâde istida yolile mahkemeye müracaat etmeğe hakkı olacaktır. Bu halde mahkeme usul ve muameleyi bizzat kendisi tesbit edecektir.

MADDE 21 — İşbu muahedenin hükümleri, Âkitlerden birinin fikrine hukuku düvel kaidelerine nazaran munhasıran hakkı hakimiyetine taallük eden veya aralarında mer'iyülcra muahedeler mucibince salâhiyeti munha-

arasına dahil bulunan ihtilâflara tatbik olunamaz. Maahaza diğer Âkit bu meselei mütekaddimeyi bir karara raptettirmek için Beynelmilel Daimî Adalet Divanına müracaat edebilecektir.

MADDE 22 — Uzlaşma usul ve muamelelerinin, adli tesviye usul ve muamelelerinin veyahut hakem usul ve muamelelerinin devam ettiği müddetçe Âkitler, Uzlaşma Komisyonu tekliflerinin kabulüne, veya Beynelmilel Daimî Adalet Divanı kararının veya Hakem Mahkemesi hükmünün icrasına hâlel getirecek mahiyette olan herhangi bir tedbir ittihazından tevakki edeceklerdir.

MADDE 23 — Beynelmilel Daimî Adalet Divanı veya Hakem Mahkemesi Âkitlerden birinin adli makamı veya herhangi bir makamı tarafından verilen bir kararın hukuku düvele tamamen veya kısmen muhalif olduğunu teshit ederse ve bu Âkidin hukuku esasiyesi mevzu bahis kararın netaiye ve avakibini idarî yollarla izaleye müsait olmaz veya ancak gayri kâfi surette müsait olursa hukukî hükmî karar, mutazarrır olan tarafa verilecek tazminatın nev'ini ve şümulünü tayin edecektir.

MADDE 24 — Hilâfında bir anlaşma olmadıkça işbu muahedenin tefsir veya icrası hususunda tahaddüs edebilecek ihtilâflar alelâde istida yolile Beynelmilel Adalet Divanına doğrudan doğruya tevdi olunacaktır.

MADDE 25 — İşbu muahede Büyük Millet Meclisinin tasvibile Türkiye Reisicumhuru Hazretleri tarafından ve Sorthing'in tasvibile Haşmetlü Norveç Kralı Hazretleri tarafından tasdik olunacaktır.

Tasdiknameler en kısa bir müddet zarfında Oslo'da teati olunacaktır.

MADDE 26 — İşbu muahede tasdiknamelerin teatisi tarihinde mer'iyete girecek ve mer'iyete girdiğinden itibaren on sene müddetle muteber olacaktır.

Bu müddetin hitamından altı ay evvel mefsubiyeti ilân edilmezse yenden diğer on senelik bir müddet için temdit edilmiş addolunacak ve temdit şekli bu tarzda devam edecektir.

İşbu muahedenin inkızasında muallâk bir uzlaşma, adli tesviye veya hakem usulü ve muamelesi mevcut ise bu usul ve muamele, neticeleninceye kadar, seyrini takip edecektir.

Balâdaki mevaddı tasdik etmek üzere isimleri yukarıda geçen murahşalar işbu muahedeyi imza etmişler ve mühürlemişlerdir.

Ankarada iki nüsha olarak bin dokuz yüz otuz üç senesi ikinci kânununun on altıncı günü tanzim kılınmıştır.

Dr. T. Rüştü

Sigurd Bentzon

Türkiye Cümhuriyeti Hükûmeti, bu günkü tarihle imza edilen Türk, -Norveç Uzlaşma, adli tesviye ve hakem muahedenamesinde hakem makamı tarafından isdar olunacak muvakkat muhafaza tedbirlerine mütedair ahkâmın mefkudiyeti, Beynelmilel Daimî Adalet Divanı tarafından, kendi dahili Nizamnamesinin 41 inci maddesinin tatbikına mâni olamayacağını ve ihtilâf sureti mahsusada teşekkül etmiş bir Hakem mahkemesine havale edilmiş olduğu

takdirde bu mahkeme dahi kendisine arzedilmiş olan ihtilâfın, bittabi Türk Norveç muahedesi ile tayin edilmiş hudutlar dahilinde olması şartile, mahiyeti ne olursa olsun, Divanı Adalet Dahili Nizamnamesinin 41 inci maddesi ahkâmına tevfiikan muhafaza tedbirleri tatbikını emretmek hususunda serbest olacağını beyan eder.

Kararlar Ve Tefsirler :

Yozgatlı İsmail oğlu Yusuf ve Hüseyin oğlu Cin
Alinin ölüm cezasına çarpılmaları hakkında

Karar No. 807

Sorgun Kazasının Karakız Köyünden Hacı Seyit Kızı Teslime ile Mahmut oğlu Mehmedî bir zamanda ve bir yerde işkence yaparak taammütle öldürmekten suçlu olanlardan mezkûr Karakız Köyünden İsmail oğlu ve 1317 doğumlu Yusuf ile Hüseyin oğlu 1924 doğumlu Cin Ali haklarında icra kılınan muhakeme neticesinde Yozgat Ağır Ceza Mahkemesince ölüm cezasile mahkûmiyetlerine dair verilen ve temyiz Mahkemesi Birinci Ceza Dairesince tasdik edilmiş olan hükmün hafiflettirilmesini ve değiştirilmesini müstelzim bir sebep görülmediğinden Teşkilâtı Esasiye Kanununun 26 ıncı maddesi mucibince mahkûmlar hakkındaki ölüm cezasının infazına karar verilmiştir.

Belediye kanununun 159 uncu maddesi-
nin tefsire muhtaç olmadığı hakkında

Karar No: 808

Belediye Kanununun 159 uncu maddesi ile (Belediye sınırı içinde sahipsiz arazi mahiyetindeki seyrangâh, harman yeri, çayır, mer'a, koruluk ve bataklıkların ve belediye marifetile deniz, nehir ve gölden doldurulmuş olan yerlerin ve yıkılmış kale ve kulelerin metruk arsaları ve enkazının tasarruf, idare ve nezareti kâffeî hukuk ve vecaibi ve varidatı ile belediyelere devir) olunmuş ise de Maliye Vekâletince belediyelerin tasarruf hakkı yalnız maddede yazılı emvalden kale ve kulelerin enkazı ile arsalarına ve belediye marifetile doldurulmuş yerlere hasredilerek seyrangâh için belediyelerin ancak nezaret, diğerleri için de yalnız idare ile mükellef oldukları ileri sürüldüğünden kanunda mutlak olarak zikredilen tasarruf hakkının devrolunan emval üzerindeki şümulü noktasında mütehaddis ihtilâfın tefsiren halli istenilmişse de :

(Tasarruf, idare ve nezaret) tabirlerinin yukarıda tadat olunan mallara indî bir şekilde atfı ile mahdud manalar çıkarmağa maddenin sarîh ifadesi asla müsait görülmemiştir.

Bundan başka belediyelere devrolunan bu emval üzerindeki tasarruf hakkının şümulü bir taraftan o mallara taallük eden ve maddede sarahaten zikrolunan (hukuk ve vecaip) ile diğer taraftan beldelerin imar ve tezyini, belde halkının sıhhat, selâmet, refah ve intizamı hayatı yolunda kanunun belediyelere tahmil eylediği vezaif icaplarile tahdit edilmiş olduğundan devrolunan malların hususî vaziyetlerine ve her beldenin ihtiyaç ve şeraitine göre tasarruf hakkının beldeden beldeye ve maldan mala muhtelif tezahürleri bir emri tabîî ve bu itibarla maddedeki (idare ve nezaret) tabirinin kaydi vukuf mahiyeti de aşikârdır.

Hülâsa tasarruf hakkının, bahse mevzu madde ile, belediyelere devrolunan bütün emvale şümulü sarahaten anlaşılmakta olduğu cihetle maddenin tefsire muhtaç bulunmadığına karar verilmiştir. 17/5/1934

Şurayı Devlet Kararları :

Denizli belediye encümeni ile belediye meclisi arasında tahaddüs eden ihtilâfın halli

Denizli Belediye Encümeni ile Belediye Meclisi arasında açılan ihtilâfın Vilâyet idare Heyetince tetkik olunarak Encümenince verilen kararın tasdik edilmiş ve mezkûr ihtilâfın Belediye Kanununun 97 nci maddesi mucibince tetkiki muktazi bulunmuş olduğundan bahsile bu baptaki evrakın bir karara bağlanmak üzere gönderildiğine dair Dahiliye Vekâletinin Yüksek Başvekâletten muhavvel 5/6/1934 tarihli ve 31/75 numaralı tezkeresile melfufları Dairemize tevdi olunmakla mütalea ve tetkik olundu.

Mesele : Delikli Çınar çarşısının mutena bir mahallinde çilingir dükkânı açmak istidasında bulunan İsmail efendinin inşaatına ruhsat verilmeyerek işbu çarşı mahallinin tayin ve tesbitinin belediye meclisine teklif edilmesi belediye encümenince karar altına alınmış ve bu baptaki evrak belediye meclisine verilmiş iken belediye meclisince bu karara muhalif olarak mezkûr mevkiye demircilerle bu kabil esnaf için ayrılmış bir mahal olmadığı ve şehrin müstakbel plânı da henüz yapılmadığı ve şurada burada bu sınıf esnaf mevcut olduğu cihetle İsmail efendiye de ruhsat itası lâzımgelseğine karar verilmiş olması üzerine encümenle meclis arasında hasıl olan ihtilâftan ve bu ihtilâfı tetkik eden Vilâyet idare heyetince belediye encümenince verilen kararın muvafık bulunduğunun mütalea kılınmış olmasından ibarettir.

İcabı düşünüldü : Umumun selâmet, sıhhat ve huzur ve istirahatına tesiri melhuz olan imalâthanelerle sair tesisatın mevkilerini ve şartlarını evvelden tespit ve ilân etmek ve ona göre ruhsata bağlamak belediyelerin mecburî vazifelerinden olduğu Belediye Kanununun 15 inci maddesinin 13 üncü bendinde yazılı olduğuna göre bu madde hükmüne tevfikân Denizlinin en şerefli yeri olduğu anlaşılan Delikliçınar Çarşısında çilingir dükkânı açılmasına müsaade olunmaması hususunda Belediye Encümenince alınan tedbir ve ittihaz olunan karar yerinde olduğuna ve bu kabil esnaf için bir mahal tespitinin lüzumlu ve kanunî bulunduğuna 9/6/1934 tarihinde ittifakla karar verildi.

Vekâletçe Yapılan Tamimler :

Yunan resmî makamlarınca tanzim edilip
memleketimizde kullanılacak evrak hakkında

Memleketimizde mamulünbih olmak üzere Yunan resmî makamlarınca tanzim edilen vekâletname ve şahadetname gibi bazı evrakın ayrıca tasdik harcı vermekten varestе kalmak için alâkadarlar konsolosluktan tasdikli birer tercümelerini alarak buna istinaden memleketimizde işlerini görmekte oldukları Hariciye Vekâletinin 26/4/934 tarih ve 59031 numaralı tezkeresinde bildirilmiştir.

Bu vesikaların memleketimizde ihticaca salih olabilmesi için altındaki mühür ve imzaların konsolosluk veya mümessilliklerimizce behemehal tasdik edilmiş olması lâzimedен bulunmuş olduğundan asılları musaddak olmiyan bu gibi tercümeler üzerine muamele yapılmaması hususu tamimen tebliğ olunur efendim.

Demir yolu şirketlerine ait nakil vasıtalarının devlet
memurları tarafından talep edilmemesi hakkında

Demir yolu şirketlerine ait nakil vasıtalarının devlet memurları tarafından istenilmemesi hakkındaki Nafia Vekâleti tezkeresi aşağıya derç edilmiştir. Mündericâtına göre muamele ifası tamimen tebliğ olunur efendim.

« Cenup Demiryolları hizmetindeki drezine ve otodrezinlerin idare, Adliye, zabıta, Gümrük memuru ve muhafaza kıt'aları tarafından türlü bahanelerle sık sık istenildiği; bazen rızasız alındığı; bazılarının kullanıldıktan sonra bozuk, kırık geri verildiği; geçen 3 Mayıs/1934 günü Abugaber merkezindeki iki gümrük neferinin vazifesi başına giden fen memurunu indirerek bir drezineyi cebren aldıkları anlaşılmıştır.

Yol bakımı ve seyrüsefer emniyeti için bu hâl çok tehlikelidir.

Cenup demiryolları şirketi aynı zamanda Sûriye hatlarını işletmekte olduğundan bu gibi müdahalelerin harice aksettirilerek kötü tesir bırakması mahzuru da büyük bir ehemmiyeti haizdir.

Bundan böyle demiryolu şirketlerinden bu gibi vesait istenilmemesi, hiç bir sebeple hotbehot alınmaması hakkında icap edenlere emir verilmesini ehemmiyetle rica ederim efendim.»

Muhaberatın Teehhürata veya yanlışlığa meydan verilmemesi
için İzmir icra teşkilâtının göz önünde tutulmasına dair

İzmir icra teşkilâtını gösterir cetvel aşağıya çıkarılmış olduğundan muhaberatda yanlışlığa ve teahhürata sebebiyet verilmemesini teminen icra dairelerince İzmir icrasile yapılacak olan muhaberatda bu cetvelin esas tutulması tamimen teliğ olunur.

« 1 — İzmirde üç icra dairesi vardır.

2 — Birinci icra, hangi seneye ait olursa olsun alacaklısı İzmirde bulunan ve esas kayıt numaralarının nihayet rakamı tek olan bilcümle icra ve iflâs işleriyle iştigal eder.

3 — İkinci icra: kezaik hangi seneye ait olursa olsun alacaklısı İzmirde bulunan ve esas kayıt numaralarının nihayet rakkamı çift olan bilcümle icra ve iflâs işleri ile iştigal eder.

4 — Üçüncü icra: ceza ilâmlarının infaz ve hangi seneye ait ve esas kayıt numarasının nihayeti ne olursa olsun alacaklısı taşrada ve borçlusu İzmirde olan bilcümle niyabet işleri ile iştigal eder.

5 — Bazı icra daireleri haciz ve saireye dair binniyabe işleri hakimliğe yazmakta olduklarının 4 numarada yazıldığı veçhile bundan sonra üçüncü icra memurluğuyla muhabere etmeleri ancak tahmin edilen zaman zarfında cevap verilmemiş olduğu takdirde hakimliğe müracaat edilmesi.

6 — Ödeme emri ve sair tebliğat için bazı icra dairelerince hakimliğe veya icra memurluklarına yazılmakta ise de İzmirde tebliğat müdürlüğü mevcut olup icra tebliğatı da mezkûr müdüriyetçe yapıldığından fazla muhaberat ve işin uzamasına meydan vermemek için doğruca tebliğat müdürlüğüne yazılması. »

Arap harflerile vaki müracaatların nazarı dikkate alınmaması
ve müsveddelerin Türk harflerile yapılması lüzumuna dair

Yüksek Başvekâletin 9/7/934 Tarih ve 6/2242 numaralı tamimi aynen aşağıya çıkarılmıştır. Bu dairede muamele olunması ve bu tamimin dairei kazanız dahilindeki bilcümle hakim ve C. Müddei umumilerine tebliği tamimen temenni olunur efendim.

«Bazı dairelerde Arap harflerile vaki olan müracaatlara karşı müsama-hakâr davranıldığı ve not tutmakta, müsvedde yapmakta mezkûr harflerin kullanıldığı anlaşıyor. Kanuna ve inkılâp mefhumuna aykırı olan bu harekete alâkadarların nazarı dikkatlerinin celbini ve mezkûr harflerle vaki olacak resmî ve hususî müracaatların okunmadan imhasını ve dairelerde her hangi bir vesile ile Arap harflerinin kullanılmasına meydan bırakılmamasını tamimen talep ve rica ederim efendim.»

Kaçakçılık ve diğer suçlu ferdi fişlerinin
vakti muayyeninde gönderilmesi hakkında.

Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğünden gelen 23/6/934 tarih ve 2728/228 numaralı tezkerede kaçakçılık ve suçlu ferdi fişlerinin çok geç gönderildiği ve Aksaray, Kayseri, Muş, Niğde C. Müddei umumiîlerince de hiç gönderilmediği bildirilmektedir.

Halbuki fişlerin vaktinde gönderilmesi için gerek vekâletimizce ve gerek Başvekâlet İstatistik Umum müdürlüğünce müteaddit tahriratı umumiye yazılmıştır. Şimdiye kadar gönderilmemiş olanların mezkûr fişleri hemen Başvekâ-

let İstatistik Umum Müdürlüğüne göndermeleri ve bundan sonra da mahakim faaliyetini gösterecek olan bu kabil fişleri gününde tanzim ettirip göndermeyen C. Müddei umumileri hakkında İstatistik kanununun cezaî hükümlerinin tatbik edileceği tamamen beyan olunur efendim.

Muvakkat kaza salâhiyetile başka yerlere gönderilen hakimlerin harcırahları hakkında

367 No. lu kanuna göre muvakkat kaza salâhiyeti verilerek başka yerlere gönderilen hakimlere 931 bütçe kanununun hâlen mer'î olan 19 uncu maddesinin sarahati veçhile harcırah kararnamesi ahkâmına tevfikân ikamet yevmiyesi verilmekte idi.

4 Temmuz 934 tarihinde neşredilen 2544 numaralı kanunla yukarıda yazılı 931 bütçe kanununun 19 uncu maddesinin 367 numaralı kanuna göre istihdam edilen hâkimler hakkındaki hükmü ilga edilmiş ve bu gibi hâkimlere ikamet yevmiyesi değil adliye bütçesinin maaş tertibindeki kadro tasarrufatından tahsisat verileceğinden bu hususun nazarı dikkate alınarak bir yanlışlığa meydan verilmemesi tamamen tebliğ olunur efendim. 14/7/934

Mütalealar :

Cezaî Mütalealar

Hırsızlıktan maznun Şahmer hakkında bulanık ceza hakimliğinden verilen kararın yazılı emirle bozdurulmasına mahal görülmediği hakkında :

Emir ve havale buyurulan teftiş heyeti reisliğinin tezkeresi ve merbutu evrak tetkik olundu :

Hırsızlıktan maznun Şahmer hakkında bulanık ceza hakimliğinden verilen mahkûmiyet kararında türk ceza kanununun 522, 523 ve 525 inci maddeleri nazara alınmamış olduğundan bahisle bu kararın yazılı emirle bozdurulması müfettiş Ekrem bey tarafından dermeyan edilmekte ve türk ceza kanununun 31, 32 ve 33 üncü maddelerinde yazılı fer'î cezaların karar altına alınması lâzımgelen ahvalde asıl hükme dahil bulunduğu ve ayrıca tasriha luzumu kanunî olmadığı temyiz mahkemesince içtihat edilmiş ve çalınan eşya takibattan evvel mazaun tarafından tamamen ret ve iade veya teslim edilmiş olmayıp bir kısmı tahkikat esnasında bulunup sahibine verilmiş olmasına ve bedelinin « 100 » lira olduğu tespit olunan eşya kıymetinin memleketin iktisadî vaziyeti nazara alındığı takdirde hafif sayılamayacağına binaen, müfettiş Ekrem bey tarafında serdolunan mütaleanın muvafık olmadığı

ancak bahsolunan temyiz içtihadında ceza kanununun 525 inci maddesinden bahsedilmiş olduğundan keyfiyetin bir defa da dairemizce tetkiki hususu da teftiş heyeti reisliğince mütalea edilmektedir.

Çalınan eşyanın kıymetine ve sahibine sureti iadesine nazaran, hadisede ceza kanununun 522 ve 523 üncü maddeleri hükümlerinin tatbikini müstelzim bir hal görülmemiştir.

525 inci maddenin tatbik edilmemiş olmasına gelince, emniyeti umumiye nezareti altına alınmak hususu fer'i bir ceza olmasına ve temyiz mahkemesi ceza umumî heyetinin 5/6/ 928 tarihli kararında (kanunu cezanın 31 ve 33 üncü maddelerinin birinci fıkrası sarahati veçhile ağır hapse mahkûmiyet hidematı ammeden memnuniyet ve mahcuriyeti kanunîye halinde bulundurulmak cezalarını da müstelzim olmasına mebni ceza mahkûmiyetlerinin neticesi olan bu kabil cezaları hükümde ayrıca tasriha lüzum olmamak itibariyle) diye yazılı bulunan fıkrasındaki (bu kabil) tabirinin ceza kanununun 31 ve 33 üncü maddelerinden gayri maddelerinde yazılı fer'i cezaları da şümulüne almış bulunacağına göre, hırsızlıktan üç sene hapse mahkûm mumailiyh Şahmer hakkındaki hükmün yazılı emirle bozdurulmasını müstelzim kanunî bir sebep görülememiştir.

Teftiş hey'eti reisliğine emir ve havalesi yüksek tasviplerine mütaleaten arz olunur efendim.

Teftiş hey'eti reisliğine yazılmıştır:

29/1/934 T. ve 522/1 No. lu müzekkereye C:

Kendilerine suç isnat edilen şahıslar hakkında hazırlık tahkikatı ve lüzumuna göre ilk tahkikat yapıp da isnat olunan suçun maznuniyeti iddia olunan şahıs tarafından işlendiğine dair kâfi deliller hasıl olmadıkça bir kimsenin mücerret bir isnat veya zaif delillerle alenî duruşmaya sevk edilmemesi ceza muhakemeleri usulü kanunumuzun mehası olan Alman ceza muhakemeleri usulü kanununun terk ve ihmali caiz olmayan belli başlı esaslarından biridir.

Bu esasın muhafazasını temine matuf olmak üzere ki kanunda isticvap safhasile karar safhası tamamen ayrılmış ve isticvap vazifesi müstantiklere verildiği halde bizzat idare edilen tahkikattan mütehassıl sabit fikirlerinin tesirinden azade kalarak tahkikat neticesinin serbestçe tetkik olunması ve bu suretle vatandaşların mücerret bir isnada veya zaif delillere müsteniden alenî duruşmaya sevk edilmemelerini temin için yapılan isticvaplar üzerine karar vermek selâhiyeti almanyada münhasıran bu işle meşğul olan bir mahkemeye bizde ise karar hakimlerine tevdi edilmiştir. Binaenaleyh karar hakimleri maznuna isnat olunan suçun bunun tarafından işlendiği zannını verecek kâfi deliller mevcut olup olmadığını tetkik ve takdire mecburdurlar. Ancak müsbet surette vuku bulan şahadatı takdir ve talil selâhiyeti mahkemelere ait bulunduğu ve sureti merbut ilâmda da görüleceği üzere temyiz içtihadı da bu merkezde olduğu arz olunur ef.

ADLİ ŞUUN

Hakimler kanununun B. M. Meclisinde kabulü münasebetile Ankara Şehir Lokantasında Vekil Beyefendi gereflerine verilen ziyafette Ad. V. teftiş hey'eti reis vekili Raşit Beyefendi tarafından söylenen nutku ehemmiyetine binaen sayfalarımıza naklediyoruz.

«Kıymetli Vekilim,

«Muhterem arkadaşlarım,

«Yüksek bir recülü devlet olan ve memleket işlerinin çok düğümlü noktalarını yüksek bir vukuf ve eşi bulunmaz bir kabiliyetle idare ederek hal ve intaç eden mümtaz ve faziletkâr Vekilim Saracoğlu Şükrü Beyefendi hakkında bizzat bildiklerimi müsaadenizle söylemek isterim.

«Saracoğlu, memleketin temiz bünyesinden ancak kendi varlığı ile yetişen ve hayatının her safhasında ihraz etmiş olduğu varlıkları yalnız kendi yüksek kabiliyet ve sa'yine medyun olan bir arkadaşımızdır. Memleketimizde tahsilini bitirdikten sonra içtimâî hayata hepimiz gibi en küçük dereceden başlamış ve emsali ile ölçülemeyecek kadar inkişafa müsait bulunan irfan kabiliyetini garp ülkesinde tekemmül ettirmiştir.

«Saracoğlu, busuretle bilgilerini nazari ve amelî olarak tevsi ve takviye etmiş, bir çok manialar aşarak vatanına avdet etmiş, millî mücadeleye iştirak etmiş ve nihayet Millet Meclisine âza olarak girmiştir.

«Şükrü Beyefendi, siyasi hayatında memleketinin yüksek menfaatlerini kendisine hedef ittihaz ederek inkılâbın memlekette bihakkın teessüsüne hâdim olacak kâffe avamil ve vesaitin ihzar ve istimalinde ve bu suretle ilmi ve amelî olarak memleketin bünyei esasiyesine aşılması lâzım gelen en müessir aşının tatbikinde, yeni Türk devletinin banisi olan Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin açmış olduğu nurlu yolda yürümek suretile ihrazi muvaffakiyet ederek bu gün Türk devletinin yüksek bir recülü olmuştur.

«Şükrü Beyefendi Maarif vekili oldu. Pek az devam eden bu vekâletinde çok değerli işler gördü.

«Cemiyeti Akvam nezdinde murahhas olarak Türk devletini temsil etti. Deruhte ettiği vazifeyi muvaffakiyetle başarılarak tarihe ismini bihakkın geçirdi.

«Şükrü Beyefendi Mübadele komisyonunda Türk baş murahhası oldu. Bu komisyonun teessüsüne saik olan bütün işleri maharet ve muvaffakiyetle idare ve az bir zamanda intaç etti ve oradan da kendisinden sonra değiştirilemeyecek düsturlar vaz ederek ayrıldı.

«Şükrü Beyefendi Maliye Vekili oldu. Oradan ayrıldığı zaman devlet hazinesinin her şekil ve mahiyette mahfuziyetini ve namuslu memur kütlesinin istikbalini tarsin ve takviye edecek kanunî müeyyideleri hazırlamış ve tatbikine muvaffak olmuştu.

«Şükrü Beyefendi Amerikaya gitti. Türk devletinin iktisadî ve siyasî vaziyetini hemen hiç bilmiyen Amerikalıların, Türk milleti hakkında sevgi ve saygı hisleri uyandırmak gibi kendisinden başka her hangi bir kimsenin senelerce uğraşmakla belki elde edemeyeceği mühim bir gayeyi bir kaç ay içinde istihsale muvaffak olarak döndü.

«Büyük Gazimizin, Anadolu Bağdat hattını devlete mal etmek devletin temelini sarsan Düyunu umumiyeyi memleketten çıkartmak ve Türk devletini malî istiklâline kavuşturmak hususundaki kudsi arzularını tahakkuk ettirdi. İzmir-Kasaba hattını da yine bu suretle devlete mal etti.

«Arkadaşlarım, çok az bir zamana sığan bu muvaffakiyetlerin neticesi; mazide olduğu gibi, istikbalde de daha uzun zamanlar memleketin kudret ve kuvvetini emecek olan ve âdetâ delice bir cömertlikle dağıtılmış bahşişlerden ibaret bulunan bu imtiyazları Türk milletinin nef'ine olarak gasıpların elinden almak oldu.

«Şükrü Beyefendi, bu mesai sırasında şahidi olduğumuz irfanının, zekâsının ve devlet işlerindeki ünsiyet ve ülfetinin bülend kudretini, senelerdenberi inkılâp içinde yaşayan adliyemizde de istikrar devresini açmak suretile temayüz ettirdi.

«Arkadaşlarım, kıymetli Vekilimizin 4 temmuz 934 tarihinde Millet Meclisi kürsüsünden adliyenin bu günkü vaziyetile, halde ve istikbalde nelere ihtiyacı bulunduğu dair irat buyurdıkları çok kıymetli hitabelerinde tebarüz ettirdiği hakikatler, meslek namına cidden mucibi şükrandır. Bilhas- sa Saracoğlu Şükrü Beyefendi, yüksek bir nüfuz ve sarsılmaz bir irade ile idaresini elinde bulundurduğu adliye cihazının (ilimden fazla eğilmez bir seciye)nin hakimlik için en zarurî bir vasıf olduğunu anlattı.

«Arkadaşlarım, en iyi zannedilen şeylerde bile bozukluk, çarpıklık ve yahut her hangi bir küçük ârıza bulunabilir. Bittabi bu faraziyemiz hakimler için de varit olabilir. Fakat bu nihayet büyük bir denizde bir damla gibi kalır. İddia edebilirim ki Türk hakimlerinde, kıymetli Vekilimizin istediği sarsılmaz seciye ve feragati nefis kemalile mevcuttur ve zaten onların başlıca vasıfları da budur. Bu maruzatımı teyit edecek mahiyette, her meslekdaşımın olduğu kadar, benim de bir çok hüznü hatıralarım vardır ki burada zikrine lüzum görmüyorum.

«Vekil Beyefendi, Adliyemiz bu gün aradığı şefe sahiptir ve bu sahip olmanın şerefini de tamamilen müdriktir. Buna mukabil, yüksek iradeli olduğu kadar mütevazı olan bu şefimizde sarsılmaz seciyeli hakimlerin faziletlerine ve temiz vasıflarına bihakkın itimat ve istinat edebilir.

«Vekil Beyefendi, lütfen itimat buyurunuz ki, milletin uzun senelerdenberi tükenmez bir hasretle gözlediği ve Reiscümhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin de ateşli bir surette dilediği yüksek adliye bünyesi yine zama-

nınızda ve pek az bir zaman içinde muasır medeniyet adliyelerine gıpta salacak bir kuvvet ve kudrete sahip olacaktır.

«Muhterem Vekil Beyefendi, Yüksek Türk adliyesini daha çok yükseltmek için belki pek çok yorulacaksınız, fakat bu hususa masruf olacak mesainiz istediğiniz semereleri mutlaka vereceği için yorgunluğunuzu pek çabuk unuttacaksınız. Çünkü, Türk hakimleri; kanunları, kaideleri, usulleri yüksek bir vukufla tatbik edecekler, milletin bu günkü adliyesine karşı beslediği itimadı hiç bir zaman sarsılmıyacak bir hale getireceklerdir. Buna itimat buyurmanızı rica ederim.

«Mesleğin taalisine hizmet yolunda daima yüksek muvaffakiyetlere mazhar olmanızı diler ve bu muvaffakiyetlerinizin husulünde, hepimizin daimi ve samimi olarak size hizmete amade olduğumuzu şükranlarımla arz etmekliğime müsaadenizi rica ederim.»

GAYRİ RESMÎ KISIM

KAHİREDE ALMAN CEMİYETİNE KARŞI HAKARETTEN
DOLAYI AÇILAN

Bir Tazminat Davası

22 kânunusaniden 24 kânunusani 934 e kadar Kahirede muhtelit mahkeme huzurunda bir dava görüldü. Bu dava Mısır hudutları haricinde de nazarı dikkati celbetti. Müddei aleyh Kahiredeki Alman cemiyeti olduğundan ve müddeiler yeni Almanyanın siyasetini işbu beynelmilel divan huzurunda mevzuu bahsetmek istediklerinden hassatan Almanyada alâka uyandırdı.

Muhtelit mahkemeler Mısırdaki büyük adli islahattanberi muhtelif milletlerden olan ecnebilerle Mısırlılar ve ecnebiler arasındaki münazaaları beynelmilel bir kaza ile halletmek için kapitülasyonlara mülhak olarak teşkil olunmuştur. Bu itibarlardır ki işbu beynelmilel divan ancak şeklen bir medenî hukuk davası olan böyle bir büyük siyasi davanın halline elverişli görülmüştür.

Davaya sebep teşkil eden şey Kahiredeki Alman cemiyetinin haziran 933 tarihinde kendi aza dostlarına işbu mahdud zevattan mürekkep muhiti Almanyadaki vekayı hakkında haberdar etmek ve bilhassa millî hükûmetin Almanyadaki Yahudi meselesini hal sadedinde ittihaz ettiği tedbirler hakkında tenvir eylemek için dağıttığı Alman lisanında yazılmış bir risaledir. Muhtasar yazılmış olan bu risale bazı fasıllarında Almanyadaki Yahudi meselesine dair istatistikleri ihtiva ediyor. Yahudi nüfuzunun muhtelif meslek şubelerindeki haddenden aşırılığını izah eyliyor ve tamamen objektif ve her veçhile unf ve gızzetten arî yazılarla Yahudi meselesi hakkındaki Hitler hükûmetinin aldığı tedbirleri anlatmağa çalışıyordu.

İtalya tebaasından (Umberto Jabes) adındaki bir yahudi ticaret ajansı bunu, cemiyetin eski reisi ile risaleyi basan aleyhine 101 Mısır lirası tazminat talebile bir hukuk davası ikame etmek için vesile ittihaz etti. Müddeinin manevi tazminat olmak üzere gösterdiği işbu 101 Mısır lirası bir hayır müessesesine verilecekti. Diğer bazı Mısır yahudileri de işbu davaya dahili dava olarak iltihak ettiler. Bununla beraber müddei Umberto Jabes'in arkasında kuvvetli bir cemaatin bulunduğu anlaşıyordu.

Müddeinin baş avukatı Kahiredeki Leon castro idi. Bu zat yahudi düşmanlığı aleyhindeki ittihadın reisi olarak Mısırdaki Almanyaya karşı yapılan boykot hareketlerinde kumanda rolünü oynamış olan zattır ve yine gazetelerde Parisli avukat (Torrès) ve (Moro Giafferri) nin davanın vekâletini deruhte etmiş oldukları ilân olundu.

Üç gün devam eden muhakemeye halkın hücumu görülmemiş derecede

büyük idi. Mısır gazeteleri Kahiredeki mahkemenin hiç bir zaman böyle bir izdiham kaydetmediğini yazdılar. İki bine yakın eşhas: avukatlar, memurlar, Yahudiler, Almanlar, diğer ecnebler ve Mısırlılar mahkeme salonunda bir yer almağa uğraşıyorlardı. Her millete mensup zevatın muhtelif kıyafetlerle sıkıştığı samim mahalleri bir alaca manzara arz ediyordu.

İlk günler mahkeme salonu daha davaya başlanmadan saatlerce evvel dolmuş idi. Avukatlar ve davada dahil olanlar, ancak mahkeme zabıtasının muavenetile ağır mücadeleden sonra mahkemenin müzakere odasından geçerek mahkeme salonuna girebildiler. Avukatlara mahsus mahal ve hattâ hakimlerin mevkii kimisi ayakta, kimisi çömelmiş bir halde dinleyicilerle ihata edilmiş idi. İkinci gün hücum daha çok oldu ve hattâ mahkeme salonunun bir kapısı kırıldı.

Dava yalnız siyasi değil, hukukî noktadan da enteresan idi. Esas mesele şu idi: Acaba dünya yahudiliğinin mefruz tahkiri halinde her hangi memlekette bulunursa bulunsun her bir yahudi dava hakkını haiz midir? Bundan başka mesele Almanların Kahirede müracaat ettikleri serbestçe beyanı fikir hakkının hudutlarını alâkadar ediyordu.

Alman cemiyeti davacının dava hakkını kabul etmiyordu. Çünkü risale bir kere sırf Almanyadaki yahudiler hakkında idi. Binaenaleyh İtalya tebaasından olup Kahirede ikamet eden bir yahudi kambiyo ajanına taallûku olmadığı gibi risalede bütün dünyanın yahudileri kastedilmiş olduğu kabul edilse bile yine müddei 15 milyonluk bir insan cemaatinin münferit bir uzvu sıfatile ferdi bir dava hakkını haiz olamaz diyordu.

Bilhassa ikinci mesele muhtelit mahkeme tarafından bütün etrafı ile tetkik olundu.

Roma Pretörleri zamanındanberi bir mağerin tahkiri halindeki ferdi dava hakkı meselesi bütün memleketlerin hukukçuları tarafından tetkik olunmuştur. Daha Roma hukuku bir eşhas kitlesinin tahkiri halinde işbu kalabalığın her bir azası dava etmek istediği takdirde hakaretin kendi şahsına bir hususî nisbeti ihtiva etmesi lâzım geldiğini şart koşmuş idi. (Certa persona designata). Müddei bilhassa Mısırdaki muhtelit mahkemede tatbik sahasında hassatan nazarı itibara alınmakta olan Fransız hukukuna istinat ediyor ve Fransız hukukunun bir cemaatin tahkiri halinde ferdi dava hakkını geniş mikyasta kabul ettiğini iddia ediyordu. Müddei: Dünya yahudiliği tahkir edilmiştir ve bunun neticesi bu tahkir bana yani din ve ırk itibarile yahudi olan Jabe'ye dahi dokunmakta ve davaya hak vermektedir diyordu.

Şu halde Fransız hukukunun teşrihine mahkemede genişçe bir mevki verilmesine taaccüp etmemek lâzımdır. Alman müdafaası müddeinin noktai nazarının hiç bir suretle varit olmadığını ispat sâdedinde Fransız temyiz mahkemesinin ve diğer Fransız mahkemelerinin verdiği bir çok kararları istişhat etti. Fransız hukuku bu mesele hakkında zengin bir Jürisprüdans arzeder. Bu Jürisprüdans bilhassa son asrın dönüm noktasında bir çok hukukî münazaalar dolayisile inkişaf etmiştir.

Bütün bu kararlardan anlaşıldığı üzere Fransız hukuku da «şahsî zarar» ve muayyen şahıs (personne designée) lüzumuna sıkı surette yapışmıştır. Ancak hakaret amiz bir risalenin şahsan kendisine dokunduğunu isbat eden kimse dava hakkını haizdir.

Münferit azasının ismi ayrıca gösterilmeksizin bir cemaate yapılan hakarete Fransız mahkemeleri ancak hakaretin adedi az bir cemaate (collectivité limitée ou restreinte) taallük edip her bir ferdin kendini şahsan bundan müteessir edebilmesi halinde o azanın ferdin dava etmesi caiz olabileceği yolunda karar vermiştir.

Fransız jürisprüdansı cemaatlerin, sınıfların vesairenin tahkiri halinde tahkir amiz beyanların vasatı bir hükme ve umumî bir tenkide yahut intibaa müteallik ve istisnalara müsait olup binaenaleyh o cemaat azasının ferdi dava hakkına sebep teşkil etmiyeceğini kaide olarak kabul etmiştir.

Bu bahiste kasdî ibham (Vague intentionnel) nazariyesi denilen bir nazariye vardır. Bir kimse bir şahsa şerefsiz bir muayyen fiil isnat edip o şahsı birden ziyade kimseler hakkında şerefsiz muamele şüphesini uyandıracak surette kasten müphem olarak göstermiş ise Fransız mahkemeleri tahkir edilen şahsın iraesindeki gayri muayyeniyete rağmen bütün şüphe altına konulan fertlerin dava hakkını kabul etmiştir. Çünkü hakarete bulunan kimsenin hıylesile (kasten müphem surette irae) mesuliyetten kendini kurtarması caiz görülemez. Müddei dava hakkını umumî hıyle esasının bir neticesinden başka bir şey olmayan işbu noktâ nazara istinat ettirmek yoluna gitmiş ve kendi davasının müphem kasıt ile en edna bir alâkası bulunmadığının farkına varmamıştır. İtalya, İngiliz ve Alman hukuku aynı noktâ nazarı kabul ederler. Bu meyanda İngiliz hukukunun bir hususiyeti mevzu bahis olmuştur. Çünkü müddeinin dava vekili Portekizden sürülen yahudilerin tahkirinden dolayı 1734 senesine ait bir İngiliz mahkemesinin kararına istinat etmiştir. Müddei burada da muvaffak olamamıştır. Çünkü İngiliz hukuku gerçi ceza işlerinde muayyen şahıs şartı hakkında daha geniş davranmakla beraber medenî hukukta hiç olmazsa şahsî zarar hususunda Fransız ve İtalyan hukukunda olduğu gibi sıkı hareket etmiştir.

Mısır Müddei umumisi Fuat Bey Hamdini aldığı vaziyet şayanı kayıttır. Fuat Bey Hamdi menfaati âmme mülâhazasile davaya girmiş ve muhakemenin üçüncü günü mühim bir iddia dermeyeran etmiş ve bunda davanın cevazı meselesile pek derin surette meşgul olarak Alman telâkkisi neticesine iltihak eylemiştir.

Bir İtalyan, bir Mısır, bir de İngiliz hakiminden mürekkep muhtelit mahkeme Alman talebine muvafık surette davanın gayri caiz olduğuna karar vermiştir.

Hükümün esbabı mucibesinden şunları alıyoruz :

«Bütün memleketlerin hukuk ilmi ve mahkeme kararları medenî hukuk noktasından bir tazminat iddiasının ancak bir şahsın maddî, manevî yahut iktisadî varlığı ihlâl edildiği takdirde mevcut olabileceği kaidelerini daimî bir esas olarak kabul etmiştir. Bundan başka bir cemaatin tahkiri halinde eğer

müddei bundan şahsan müteessir olursa yahut bütün azası bilâistisna hakaret, amiz sözlere muhatap olan mahsur ve muayyen bir cemaate mensup ise ancak o zaman ferdî davaya cevaz vardır. Önümüzdeki davada bu şeraitten hiç biri tahakkuk etmiş değildir. Filhakika risalenin müelliflerinin mühlhem oldukları müdafaa fikrini Mısır yahudilerine her hangi bir şey isnadı fikrini selbetmekte olduğu inkâr olunamaz. Risaleler ve müdafilerin lâyiha-ları da Mısırdaki yahudilere ve müddei Jabe'ye ve arkadaşlarına velev ki bir kelime ile olsun hassatan bir imada bulunmaksızın yahudi ırkının sırf Almanyadaki mensuplarına isnat olunan bazı kusur ve temayülleri ortaya koymuşlardır. Risalenin Mısırdaki neşri sadece bir takım mahallî gazetelerin Almanyanın politikası münasebetile yapılan hücumlara karşı durmak için vukubulmuştur.

Bütün bunlar ispat ediyor ki Jabes ve arkadaşları yani Mısırdaki ikamet etmekte olup Alman olmıyan yahudiler hiç bir veçhile risale ile şahsan tecavüze ugramış değillerdir ve bunun neticesi bunların dünya yahudiliği azası sıfatile risaledeki ırka karşı ittihamlarla duyabilecekleri teessür kendi şeref ve itibarlarına dokunan bir hakaret gibi sayılamaz. Bütün bu sebeplerden dolayı Jabes'in ve diğer davaya dahil olanların davası kabule şayan görülmemiş ve reddedilmiştir.»

Profesör Grimm'in 15 şubat 1934 tarihli DJZ'deki yazısından alınmıştır.

S. Ş.

Tashih

Nisan 1934 tarihli nushada tertip sehvi olarak husule gelen bazı hatalar aşağıdaki veçhile tashih ve itizar olunur :

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
16-3590	5	Miras mükellefiyeti	Nafaka mükellefiyeti
» »	24	Unsur vakıa	Unsur, vakıa
» »	32	Hulâsaten	Hassaten
17-3591	40	Bir suale	Suale

HAPİSHANE TERBİYESİ

Muasır telâkkisinin piştarı sıfatile

Charles Lucas

Mabaat.

Bu cümleler 1838 senesinde müessir ve icraata saik olamazdı. Maamafih havi oldukları hikmette onları yazmış olan zatın dehası damgası mevcuttur. İhtiyari harekât inzibatı ancak çok müddet sonra müterakki sistem ve Amerikanın islâh evleri sayesinde sahai fiile çıkacaktı.

Lucas'ın ikinci tenkidi mevkıflar arasındaki münasebetler meselesine matuftu. Mesele gayet basitti. Klâsik mektep, mevkıflar arasındaki münasebetlere mani olduğundan dolayı bu kadar germi ile hücre usulünü kabul etmişti. Filvaki cemaat halinde yaşamak eski rejimin en büyük afeti idi. Sirayet tehlikesi aşıkârdı. Chanveau ve Helie buna fesat cüzamı derdi. [10] bunun gibi daha bir çok zengin tarifler de vardır. Meselâ: «Caniler fabrikası», «Tekriri cürüm darüttalimleri» ilâ...

İşte hücre usulü bu levse bir çare getirir gibi olmuştu. Mutlak infirat bütün münasebet imkânını izale ediyordu.. Ancak ameliyat bütün bu beklenen şeyleri vücade getirmedi. Mevkıflar yine hücre duvarlarına vurmakla, gezinti esnasında yekdiğerine atılan küçük kâğıt kürrelerile ve Mayas hapisanesinde olduğu gibi lâgam yolile yekdiğerile anlaşmağa muvaffak olurlardı. Lomburozo diyor : «Halk aldanarak zannediyor ki bir hücre hapisanesi bir samit uzviyet-tir. Halbuki «bu uzviyet konuşur» [11]

Halbuki yeni hapis usulü klâsikleri her ne suretle olursa olsun mevkıflar arasındaki münasebetlere set çekmeği istihdaf ediyorlardı. Bu hususta acip ve fahiş neticelere vasıl oldular. Ve Cagoule [yalnız gözleri açık bırakan bir baş örtüsü] gibi kurunu vustanın vahşi icatlarına zamime olacak şeyler bulmuşlardı.

Lucas bu bapta gayet musip bir mülâhazada bulunmuştur: Halledilmesi matlûp olan mesele mevkıflar arasında münasebetleri menetmek değil bu münasebetleri hiç bir vecihle haternak olmayacak bir şekle ifrağ etmektir. (Cilt 3. 463) ve inzibat usulünün men ve te'dip faziletine karşı taşın kalınlığını ikame eden bir sistemden serzenişle bahsederdi. Tecerrüt yerine Auburn sistemi gibi samit toplanmanın ikamesini teklif ediyordu. Diyordu ki: Birleşme olmazsa hareket olmaz beden ve ruh için faaliyet olmaz, haricî ve dahilî hayat için inkişaf olmaz, inzibatın hiç bir tesiri olmaz. Ve bu su-

[10] Hélie, Chauveau «Hukuku ceza nazariyatı», Paris 1861 Cilt 1, sahife 125

[11] Lombrozo «Hapisane levhaları», Torino 1890 sahife 5

retle nefis hakimiyetine varmak şöyle dursun terbiye sahasına bile vüsul imkânsız olur. (Cilt 3. 493).

Bu mülâhazanın derinliği hakkında fazla söz söylemek zaittir. Mevkuf-lar arasında her ne türlü münasebeti men'e çalışılırken faideli olabilecek ve terbiyeye hadım olabilecek münasebetlerle men edilmiş olur. Ve Lucas için haizi ehemmiyet olan bu tehzipkâr münasebetlerdir.

Lucas yalnızlığın neticelerini de tetkik, tahlil ediyor. Yalnızlık, kılâsik mektebin zaif damarı idi.

Hücre usulü ilk defa olarak tatbik edildiği zaman yeni usule fevkalâde itimat göstermişlerdi. Hattâ onda bir usulü terbiye bile görmek istemişlerdi. Şüphesiz o sırada toplu yaşama rejimi ile onun tevlit ettiği muhataraların tesiri altında idiler. O vakit ifrattan tefrite geçildi. Toplu olma, bütün der-din kaynağı olduğundan yalnız kalma, bütün hayrın kaynağı gibi telâkki edildi. O sırada saf ve hayalî bir levha da yapıldı; yalnız kalan mevkuf ma-zisini düşünerek nadim, mütelehhif, bir daha yapmamağa azmetmiş, sonra bittamam islâhı nefis etmiş. Buna münci «Halâskâr, Hayırkâr» tecerrüt der-lerdi. Lucas bütün kuvvetile bu fikirlere karşı yürüdü. Ve balta darbeleri gibi tesir eden keskin cümlelerle onları cerh etti. Cebir ile dört duvar içine atılmış bir adamın uzun seneler bir fikrin dairei tazyiki içinde bir ihtisasın tesiri altında kalabileceğini düşünmek ve bu sisteme akli beşeri tenmiye edici bir telâkkii felsefî süsünü vermek bizim havsalamıza sığmayan bir şey-dir. Ruhu beşeri böyle bir fikre, bir ihtisasa mıhlamak yükseltmek ve tehzip etmek değildir. Öldürmek, sakatlamak, kabalaştırmak, ve denileştirmektir. (Cilt 3 sahife 504).

Kendi başına bırakılan mahpus kendi mürebbisi olmalı imiş. Lucas so-ruyor bu kabil midir? Hakikatte yalnız kalan şerir sahne üstüne çıkar, ken-disine bir rol ve bir ehemmiyet verir. (Cilt 3 sahife 494) ve ahlâkını teh-zip edecek yerde şerrin içine daha fazla dalar. Bir usulü terbiye itibarile tecerrüt fena neticeler verir. Hiç bir vakit müessir olamaz. Çünkü yalnız-lıkta teemmül, mevkufa bir ışık getirmek için fasılalar ve istikametler lâ-zımdır. Lucas ilâve ediyor ki: Samit toplanmanın yalnızlığa getirdiği deği-şiklik yalnız teemmülün terbiyetkâr tesirine mani olmak şöyle dursun pek kuvvetli bir saiktir. (Cilt 3 sahife 505).

İşte Lucas'ın hücre hapishane usulüne karşı irat ettiği tenkidin başlıca noktaları budur. Getirdiği delâil gayet kuvvetlidir. Ve meselenin esasına tâbidir. Maksat hapishane terbiyesinde makul bir sistem takip ederek mevkufu muahharan tekrar cemiyette yaşamağa alıştırmak ve onu namuslu bir va-tandaş kıyafetine koymaktır. Lucas cazip bir cümle ile usulü cezaiye âlimle-rine müracaat ediyor ve onları mahpus bir mevkuf gibi değil, cemiyet içinde bir adam gibi telâkki etmeğe davet ediyor (Cilt 1 sahife 124). İyi bir mevkuf mutlak iyi bir vatandaş olmaz. Onu tecrit etmek hayatı içtimaiyede elzem olan muâşeret duygusunu öldürmektir. (Cilt 1, sahife 125).

Lucas mutlak hücre usulünün hasmı olmakla beraber fikirleri taassup ve ifrattan beridir. Bu sebeptendir ki uzun müddetli cezalar için hücreyi red-

dettiği halde atideki üç hal için kabul eder: Mevkufiyeti muvakkate için bittamam (Cilt 3, sahife 460); iki seneden akal olan cezalarda azamî sekiz ay için (Cilt 3, sahife 20); ve yalnız bir tedbiri inzibatî olmak üzere (Cilt 3, sahife 460). Bu ahvalin haricinde Auburn sistemine kıyasen samit toplanmayı teklif ve bu sistemin bazı yeniliklerle tatil edilmesini talep ediyor. Bu tekliflerinde muahharan tatbik edilen müterakki sistemin rüçeymleri mevcuttur.

Lucas gece gündüz sisteminin mahallifidir. Çünkü bu vasıta ile mevkufun selâhi, terbiyesi temin edilemez. Şimdiye kadar tenkidi sırf menfi idi. Fakat yalnız yıkmakla iktifa etmiyor hedefi tenkit olan rejiminin yerine başka bir rejim teklif ederek hapisane terbiyesi için bir kaideler cümlesini vücade getiriyor. Bunu tetkik etmek için Lucasın gayet şahsî ve gayet calibi dikkat olan müsbet tekliflerine geçelim.

Lucasın fikirlerine şahsî dedik, çünkü onun zamanında saha bakirdi. Bizim tettebbuumuza mevzu olan hapishaneler terbiyesi mebahisinde Lucasın Fransada selefi yoktu. Vakıa ondan evvel Benedikten papası Mabillon gayet yeni bir takım fikirlerle hapishaneler muasır mektebinin pişdarı ünvanını kazanmıştı [12]. Fakat bu zat yeni nazariyelerin banisi addolunamaz. Mira-beau'ya dahi bu paye tevcih edilemez. Şüphesiz 1790 tarihinde yazdığı güzel raporda bir çok terbiyetkâr esaslar mevcuttur. Meselâ: İslâh evleri namile yeni hapishaneler teşkili, müddet bitmeden evvel muvakkat tahliye tasavvuru, mükâfatlı bir takım tecrübeler gibi [13].

Amsterdanda ve Romada ihdas edilen ilk müessesatı hapsiyeden bahsetmiyeceğiz. Şüphesiz bunlarda terbiye ve tehzip maksatları mevcuttu. Fakat yapılan yenilikler bir sistem teşkil edebilecek surette bir manzumede toplu değildi [14].

Charls Lucas bize bütün teferruatı câmi ilmi esaslar ve amelî neticeler üzerine müesses tam bir sistem arz ediyor. Hapishaneler terbiyesi sistemi o kadar derin düşünülmüş ve o kadar vakıfane tasvir edilmiştir ki yalnız 1838 senesi için değil bir çok cihetleri itibarile bugün için dahi bir yenilik teşkil eder. İşte bu sistemi aşağıda tetkik edeceğiz. Ve bir çok teferruatında da Lucas'ın kendi sözlerini kullanacağız.

*
* *

1 — *Hapishane terbiyesi* — Terbiye alelilâk bilmek, duymak, işlemek-ten ibaret değildir. Malûmatı tatbik etmek, duygulara mecra vermek, fiilleri tekrar etmek suretile bu bilgileri, bu duyguları, bu işleri bir âdet mertebesine yükseltmektir (Cilt 2. sahife 87). Terbiye üç kuvvetin iştirakinden hasıl olur: Taallûme yol açan ve insanın vicdanını aydınlatan zekâ, imtidadın tesirile adeti doğuran zaman, ve iradettir. Çünkü adeti tevlit eden tekrarın tab'a müstenit olması lâzımdır.

[12] V. A. Révière "Bir ceza âlimi papası," Fransız hukuku yeni tarih ceridesi 1889 sahife 758.

[13] Magnol, Vidal: "Hukuku cezaiye ve hapishaneler ilmi dersleri,, Paris 1916 sahife 25.

[14] Roux: "Hapishaneler aleminin menşei,, hapishaneler ceridesi 1898 sahife 1242.

Yukarıda Lucasın hapishaneler usulü terbiyesi hakkında verdiği şayanı hayret tarifi zikretmiştik: İrade harekâtın inzibatıdır. Hüner iradeyi tenbih etmekte, onda alâka uyandırmakta, faaliyetini tahrik etmekte ve onu tedricen bazı harekâtın tekrarına bağlamaktadır.

Lucas âdetin kudreti hususuna fevkalâde ehemmiyet veriyor. Ve bunu hapishane terbiyesinin başlıca kuvvei muharrikesi addediyor. Kendisine tamamile hak veririz. Montaigne âdeti, dünyanın hakime ve kraliçesi diye tavsif ederdi. Ve bunu bir güldürücü misâl ile teyit ederdi. Bir köylü kadın bir danayı uzun müddet kollarında taşıyıp okşamağa alıştığı için itiyat kuvvetile dana öküz olduğu vakit halâ taşıyordu.

Lucas için hapishane terbiyesinin mihveri âdettir. Âdet: Yaratmak ve genişletmek lâzım olan bir şeydir. Çünkü hapishane terbiyesine istikamet verip uzak kalınması lâzım gelen kayaları ve temini lâzım gelen hedefi gösterecek olan pusla budur. Bu sistemin esas olan kudret terbiyesinin inkişafında âdetin ne kadar büyük bir amil olduğunu göstereceğiz. Kolu işlettiğimiz vakit bir sây itiyadını vücade getirmeğe çalışırız. Dua yaptığımız vakit, konuştuğumuz vakit teemmül, sözle, fikirle, mükâtebe ile fikrimize bir istikamet verdiğimiz vakit ahlâkî ve dinî bir âdet vücade getirmeğe çalışırız. (Cilt 2, sahife 125). Lucas terbiye bahsinde âdetleri iki büyük kısma taksim eder: Bedenî âdetleri (Muntazam, sıhhi, faal), manevî âdetler (Ahlâkî, fikrî, dinî) bunlardan sıra ile bahsedeceğiz.

2 — Muntazam, sıhhi, faal âdetleri (veya ihtiyaçların terbiyesi). Bütün bu âdetlerin esas intizamla tekerrüründedir. Mevkufun tâbi olduğu yevmi rejim kendisine hayat, intizam ve vaktin istimali hususunda bir inzibat alışıklığı doğurur. Lucas günün istimali meselesini bütün tafsilâtile tetkik ederek her saata muayyen bir vazife ifraz edilmesinin mevkufun müstakbel hayatı için haiz olduğu terbiyevî ehemmiyeti üzerine nazarı dikkati celbeder. Sıhhi âdetler sıhhat ihtimamı ve temizliktir. Bir çok insanlar hususile aşağı tabakalardan gelenler ihtimamla buna alıştırılmalıdır. Bu ihtimamda ne kadar ısrar edilse sezadır. Bütün mevkıfları «Temizlik geçitleri» ne mecbur etmelidir. Temizlik geçitleri tabiri Villermé'nindir. Uzun tatbikatla kendilerine hapisten sonra rehber olacak bir takım malûmat ve itiyadat vücade getirmelidir. Gıda, libas ve mesken hususunda da bazı âdetler vücade getirmelidir. Lucas bu amillerin ihmal edilmemesini talep ediyor ve mevkıfların ne suretle besleneceği, giyindirileceği ve iskân edileceğini tafsilâtile irae ediyor. Bütün bu meselelerde lâzımı zaitten tefrik etmek lâzımdır. Mevkufun ekallî ihtiyacının tatmin edilmesine dikkat edilmelidir. (Biliyoruz ki 19 uncu asrın ikinci rubuna gelinceye kadar bu lâzimeye pek az riayet edilirdi.)

Saî itiyadı çalışmakla hasıl olur. Hapisaneler terbiyesinde çalışmağa büyük bir mevki vermesi Lucasın en büyük hizmetlerinden biridir. Çalışmak itiyadı terbiye usulünün başlıca hedeflerinden biridir, onsuz mevkufun tehzi-bi kabil değildir. Bununla beraber Lucas o sırada çalışmağa verilen mahiyeti zecriyeden dolayı sesini yükseltmiştir. Mevkufu ağır, meşakkatli, faidesiz bir sayile ezmek makûs bir sistemdir. Lucas diyor ki: «Mevkufa hapishanede

sa'yin cemiyette ne olduğu ve ne olması lâzım geldiğini gösteriniz. Sai, insanın bedeni ve manevî salâhının kaynağıdır. Cilt 2. sahife 210» Sa'yin vasfı cazibe olmalıdır. Halbuki kılâsikler sa'ye bunun aksine olarak bir vazife vermişlerdir. «Yahut sa'yi itiyadından ve sa'yi sevdasından feragat ediniz ve yahutta yekdiğerine menbaı ilham olmak için bunu cazip bir şekle koyunuz. Hapishane terbiyesi mevkufa sayın cazibesini ve hırsızlığın çirkinliğini göstererek mevkufu ihtiyaçlarının tatminini sirkatte değil sa'yde aramağa alıştırır cilt 2. sahife 208 » bu noktadan hareket ederek Lucas sayın nasıl teşkilâtlandırılması lâzım geldiğini bu bapta tatbik edilecek sistemlerin envaını ücretlerin sureti tediyesini ve ücretle ücretten mevkufa ifraz edilen miktarın sureti istimalini anlatıyor. Hapishane idaresinin bu meselelerde fevkalâde nüfuzu nazarla hareket etmesini istiyor.

3 — *Manevî ve dinî âdellerin (veya ihtirasların) terbiyesi* — Lucas yazıyor ki «Herşeyden evvel başkasını ızrar etmemek sebeplerini halk eden ihtirasların terbiyesi bu ihtirasları vücude getiren ihtiyaçların terbiyesile tev'em gider. Bir adama sefaleti maneviye feryatları içinde ahlâk ve din sesini işittirmek nasıl kabil olur. (Cilt 2, sahife 360)». Bu maddiyetperver fikre iştirak etmemek kabil değildir. İhtiraslardan evvel ihtiyaçları terbiye etmelidir. En evvel hayatta intizamı, inzibatı, itidali, temizliği, çalışkanlığı öğretmeli sonra dinî ve ahlâkî prensiplerin terbiyesine geçilmelidir. Melekâtı akliye inkişaf ettikten sonra bunlara âdet kudretini bahşetmelidir. Bu bapta ki noktai nazar gayet geniş olmalıdır. «İhtirasların terbiyesinde bir kimsenin bütün ruh ve mizacına, onu harekete getiren bütün sempatilere, onun beslediği bütün duygulara ve hürriyeti beşeriye bütünü mukarreratında tâbi olduğu alicenap veyahut menfaatle karışık bütün saiklerine müracaat etmelidir.» (Cilt 2. sahife 367).

Bu yolda her ferde göre ayrı hareket etmek lâzımdır. Birisinin ihtirasına diğlerinin hayaline, diğ birinin aklına müracaat etmelidir. Vasıtalar ahlâk, talim, dindir. Lucas bu hususta bir kaç tarık tasavvur ediyor: Şifahen konuşma, zihnen konuşma, mektupla konuşma, derunî konuşma, şifahen konuşma hapishane müdürünün, imamının, muallimin, gardiyanların ve sair kimselerin mevkufı mükâlemesidir. Bunların mahbusun terbiyei ahlâkiyesi üzerinde olan tesiri pek büyüktür.

Zihnen konuşma; mecburî tedrisdir ki kıraat, yazı, hesap ve sair hayata lâzım olan esash malûmatı muhtevidir. Lucas nazarında okunan kitapların ehemmiyeti büyüktür. Mevkufların ellerine verilecek olan kitapların intihabında fevkalâde ihtimam edilmelidir. Ve bir «Kıraat muhasebei maneviyesi» nin ihdasını teklif ediyor. Bu muhasebei maneviye hapishane müdürile okuyan mahbus arasında daimî ve samimî bir temasla vücut bulur (Bu yeni ve cür'etkâr fikir kısmen Belçikada tatbik edilmiştir).

Mektupla konuşma; mevkufı hariçteki adamlar arasında teati olunan mektuplardır. Bu mükâtebe murakabe altına alınmalı ve ledelhace istikame-tini tayin etmelidir.

Derunî konuşma; tecerrüt halinde teemmüldür. Lucasın tecerrüde (Yal-

mızlığa) hiç bir terbiye kıymeti vermediğini biliyoruz. Fakat yalnızlıkta teemmülün fasılalarla kolaylaştırıldığı ve bir mecra verildiği halde kıymetini inkâr etmez. Bu fasılalar sâmit toplanmalarla ve müştereken çalışmakla hasıl olur. Bu teemmüllerde mühim olan şey mevkufa verilen istikamettir. Mürebbiler mevkufu düşünmeğe alıştırmalı, onu hiç bir vakit fikirlerinin serbest cereyanına bırakmamalı. Fikrini şifahî mükâleme ile yahut kıraatle, yahut mektuplaşma ile ihzar etmeli ve onu düşünmesi lâzım gelen hedefe doğru tevcih ve teksif etmelidir. (Cilt 2, sahife 392)

İhtırasların terbiyesinde dinin ehemmiyeti vardır. Lucas bu âmili takdir ediyor ve diyor ki: Din duygusu hapishane terbiyesinde en son ve en kuvvetli âmildir. (Cilt 2 sahife 406). Bu duygu fevkalâde nezaket ve ihtimamla tenmiye edilmelidir. Ahlâkî hakikatlar ispat edilmeğe mühtaçtır. Dinî hakikatlar duyulmalıdır, telkin edilmelidir. Ayinin, vaizlerin ve konfesyonun (Katolik kilisesinde bir kimsenin papaza işlediği günahları anlatıp allahtan gufran dilemesidir) ehemmiyeti aşîkârdır.

Lucas bir mevkufun hapishaneye muvasalatını takip eden onbeş gün zarfında bu dinî ve ahlâkî terbiyenin kuvvetlendirilmesini ve hapishaneden çıkmadan on beş gün evvel de hayatı içtimaiyeye avdeti hazırlamak için yine bu yolda ahlâkî terbiyenin takviye edilmesi taraftarıdır. (Cilt 2. sahife 394) İşte bu fikir Waltere Crofton tarafından İrlandada kabul edilen rejimin rûşeymidir.

4 — *Vesaiti iknaiye ile terbiye* — Lucas hapishane terbiyesinin umumî kaidelerini kurmakla iktifa etmiyor meseleyi derinleştiriyor. Ve kudretli fikrinin damgasını havi olan bazı düsturlar vaz'ediyor. Vesaiti iknaiye ile terbiye hususunda yazdığı mülâhazat bu cümledendir. Evvel emirde Lucas hapishane terbiyesinin cemaaten ve ferdin iki şekli olduğunu tasrih ediyor. Cemaatle terbiye; ayin, vaizler, mektep, düalar, konferanslar vesaire. Ferdin terbiye; manevî konuşma, derunî konuşma, ziyaretler vesaire. Bir taraftan mevkıfları cemiyete hazırlamak, kendilerinde muâseret duygusunu inkişaf ettirmek ve onları cem'iyet içinde müstakbel bir hayat için hazırlamak lâzımdır. Diğer taraftan bu bapta bir ferdiyet usulünü takip etmek, her mevkıfta zaif damarı bulmak, ruhuna ve kalbine doğru bir menfez açmak, onu tehyic etmek, cezbetmek, tenbih etmek lâzımdır. Bu vesaiti iknaiye terbiyesinden başka birşey değildir. İnsanlar muhtelif şekillerde tesir ve tehyic duyarlar. Hareketlerinin amilleri pek mütenevvidir. Onlara idareyi eyiliğe karşı tevcih eden sebeplerin hepsini göstermeli ve herbiri kendisine has olan sebebi seçip kabul etmelidir (cilt 2. sahife 396). Bu terbiyede Lucas yalnız hapishane idaresinin tesiri değil bütün cemiyetin tesirini görmek istiyor. Diyor ki: Biz cemiyetin iştirakini arzu ediyoruz ve papalık, hakimlik, avukatlık mesleğine salık olan yüksek kalpli münevver adamların pazar ve perşembe günleri hapishane kilise ve mektebinin kürsüsüne çıkmasını ve mevkıflara hapishane terbiyesinin esasları hakkında malûmat vermesine davet ederiz (cilt 2. sahife 397, 396). Vesaiti iknaiye terbiyesi pek nazik ve birçok ihtimamlara ihtiyaç gösteren bir terbiyedir.

Lucasın nazariyelerinde mevkii pek büyüktür. kitabın bir yerinde yazıyor ki: İhtirasların terbiyesi vicdan ve aklı aydınlatmağı ve bir karar almak lâzım geldiği takdirde eldeki terazide hayır sebeplerinin şer sebeplerine galebesinin teminini istihdaf eder.

5 — *Mürebbliler meselesi* — Lucas hissediyordu ki hapishane terbiyesi fikrini sahai file koymak için sureti mahsusada yetiştirilmiş memurlara ihtiyaç vardı. Ovakit istihdam edilmekte olan gardiyanlar pilânını icra hususunda tamamen acizdi. Lucasın fikrinde en evvel yapılacak olan şey müstahdemleri lâzım gelen seviyede yetiştirmektir. Müdürden başlayarak en küçük memura kadar cümlesi sureti mahsusada terbiye edilmelidir. Bu bapta muallimin vazifesi pek büyüktür. Lucas ın sisteminde muallim birinci derecede bir âmildir. Lucas diyor ki: Bizim sistemimiz de muallime terettüp eden vazife yalnız bir talim vazifesi değil bir de terbiye vazifesidir. Hapishaneler için darülmualliminlerde sureti mahsusada yetiştirilmiş Pedagog hocalar lâzımdır (cilt 3 saife 201, 202).

Daha küçük memurlara gelince Lucas bunların ya dinî bir tarikatten veyahutta bir mektepte bu maksatla yetiştirilmiş adamlar meyanından intihap edilmesi fikrindedir. Darülmualliminlerle bir ihtisas vücude getirildiği gibi bir meslek cemiyeti de teşkil edilebilir. Bu memurların bir meslek topluluğu içinde bulunması lâzımdır. Meslek rabitası an'anenin devamını temin eder. Terbiye de bu an'ane kuvvetinin muhassalasıdır (cilt 3 sahife 219).

6 — *Terbiye kabul etmeyenler* — Lucas bu suali irat ediyordu: Bütün mevkıfları terbiye ve islâh etmek kabil midir. Onların içinde muvaffakiyetin imkânsız olduğu fertler yok mudur. Bu mesele azim bir ehemmiyeti haizdir. Lucas mevkıfların sureti mutlakada nakabili selâh olduğuna kani değildir. Böyle münferit hallere tesadüf edildiği takdirde sebebi hapishane usulünün seyyielerindedir. Yoksa insanların kökleşmiş fesat ve şerrinde değildir. Şüphesiz hapishanelerin şimdiki sekenesinde selâh kabul etmeyenleri vardır. Fakat biz iddia ederiz ki bu selâh kabul etmeyen kimseler hapishanelerin müfsit tesirile bu hale gelmişlerdir (cilt 2 sahife 67).

Lucas için şimdiki hapishaneler usulü fevkalâde sakimdir. Bunun neticesi olarak iki nevi istidadı cinaî tefrik eder (1) hakikî istidadı cinaî; muhtelif sebeplerin mahsulüdür. Tevkif zamanına kadar olan cinayet şeklidir ve (2) vukufli istidadı cinai ki hapishanelerde ikametden, sirayet ve sui misalden tevellüt eder. Birinci zümreye mensup olan canî üzerine müessir olmak kabildir. İkinci zümreye mensup olan adamlarda vazifei terbiye pek ağırdır. Ancak hiç bir halü kârda ümidi kesmemelidir. Hattâ tekriri cürüm bile kat'î bir bürhan gibi talâkki olunamaz. (cilt 2 sahife 78).

Lucas bütün cürüm mükerrirlerini toptan nakabili islâh olanlar zümre sine katmanın yanlış olduğunu ihtar eder. Bu caniler arasında derecei muhataralarına göre tasnifler yapmak lâzımdır. Bumükerrirler içinde bazı adamlar bulunur ki ikinci suçunda birinciden daha az kabahatlidir. Ve cürümlerini tekrar ederken ilk cürümlerinden daha az cemiyete tehlikeli olduğunu gösterirler. (cilt 2 sahife 78). Tekrar suçu hervakit mükerrire atfolunabilir. Bunu daha

ziyade içtimai şartlarda, iktisadi musavatsızlıklarda, servetin sakim surette inkısamında, ve cemiyetin iki sınıfa ayrılmasında aramak daha doğru değildir.

Lucas bu mevzu üzerinde derinliği ve nufuzu nazarı aşikâr olan bir sahife yazmıştır: «Cinayeti anı hudusunda fertte görüp zaptetmekle iktifa etmemeli. Cinayetin hiç tükenmeyen daimî kaynağı olan cemiyete ırcı nazar edip tetkik etmelidir. O vakit görülür ki cinayet bir ferdî suç veyahut münferit hadise değil, cemiyetin bir cerihasıdır. Cemiyetin refahı ve seviyesine göre ölçülür. Ve mevkii ictimainin verdiği refah ve terbiye derecesinde daralır, genişler, büyür, küçülür, görünür veya ortadan silinir».

Suçların muhakeme olunduğu, mücrimlerin hapis olunduğu, adam öldürüldüğü yerlere gidiniz. Ve bize söyleyiniz bu cezalar bütün cemiyet için mi yoksa cemiyetin bir cüz'ü için mi tatbik ediliyor. Bu hapishaneler cemiyetin umumu için mi yoksa bir zümresi için mi inşa ediliyor. Siyaset yerleri kimin için yapılıyor. Heryerde bir şey nazarı dikkatinize çarpar. Heryerde yekdiğerinden tamâmen farklı iki kısım adamlara rast gelirsiniz. Bir kısmı müttemadiyen hakimler ve muakkipler sandalyelerinde oturur diğer kısmı müttehimler ve maznunlar sıralarında oturur. Denilebilir ki bu sınıflarda birinin nasibesi diğerine ceza tertip etmek ve diğerinin nasibesi ceza kanunlarının bütün şiddetlerini çekmektir. İnsan başka başka temayülâtla, başka başka uzuvlarla mücehhez ayrı ayrı tabiatla mıdırılar (cilt 2 sahife 82). Bu müheyyiç sualin cevabı budur: Bu sınıflarda insanlar aynı ihtiyaçlarla aynı ihtiraslarla doğar. Fakat refah ve terbiye vasıtaları ki: İhtiyaçların tatminine ve ihtirasların mağlûp edilmesine hizmet eder ve bu suretle kanunî namusun hududu içinde kalmağa imkân verir müsavi surette tevzi edilmemiştir (cilt 2 sahife 83).

Tekriri cürüm hakkında alelittlâk temayülü cinai ve şeraiti içtimaiye hakkında beyan edilen bu fikirde isabeti tammeme mevcuttur. Muahharan yapılan tetkikat bunların isabetini meydana koymuştur. [15] Mücrimlerin nakabili islâh olması yalnız zahiridir. Hakikatte tekriri cürüm fena iktisadi ve içtimai şeraitin neticesidir. Nakabili islâh olanların müdavatına başlamadan evvel marazı teşhis etmelidir. Yeknazarda bu adam selâh kabul etmez demekten ve onu kaderine bırakmaktan tevakki etmelidir. Çünkü beşerin hakikî cibilletini bilmek imkânsızdır. Nakabiliyeti islâh için bazı haller ve bazı sebepler kabul etmek kabildir. Fakat böyle bir tasnife nazari olarak ve mutlak surette muayyen fiiller ve muayyen adamlar ithal etmek caiz değildir. (Cilt 2 sahife 74). Ne vazı kanun ne hakim cezaya çarptırdıkları mücrimi tanıyamazlar. Yalnız hapishane usulündeki tecrübe hangi vicdanların islâha salih ve hangilerinin mukavim olduğunu gösterir. Bunun için muahhar ve daha müsbet bir deneme netayicini beklemek zaruridir. Mücrimin tekrar cemiyete avdetinde takip edeceği hattı hareket bu bapta en doğru yolu gösterir. (Cilt 2, sahife 74). Lucas'ın bütün fikirleri nikbinanedir. Ve gayrı kabili

[15] Yankan cinayetlerin esbabı iktisadiyesi, Paris 1903, Bonger cinayet ve şeraiti içtimaiye Boston 1916, Ettinger antropolojik ve sosyolojik noktai nazarlarından canı. Polonezce 1920.

tedavi adam bulunmadığı merkezindedir. Ve eğer müdavata mukavemet edenler bulunursa bu hal yaşadıkları cemiyetin şeraitinden mütevellittir. Hiç bir vakit bir insan hakkında kat'i bir fikir beslememeli ve onu terbiye müdavâtından hariç tutmamalı, bir adamın kabili selâh olup olmadığı müdavât esnasında ve muahharan serbestiye avdetinde sabit olacaktır.

7 — *Mevkufların tasnifi* — Lucas mürebbilerin işini teshil etmek için mevkıfları tasnif etmeğe gayret etmiştir. Evvelâ cinayetlere göre ve cinayetlerin şehirde veya köyde vukuuna göre bir tasnif yapmağı tasavvur etmiştir. Fakat bunun kifayetsizliği karşısında ahlâkî kıymetlere göre bir tasnif yapmağı karar vermiştir. Mevkıfları, teşkil ettiği muhtelif kütle içinde ahlâk noktaî nazarından üç sınıfa tefrik etmiştir. İyiler, kötüler, evsatlar. Bu evsatlar ekseriyeti teşkil eden koyun sürüsüdür. Bu kemiyet itibarile en mühimidir. Ve en ziyade kabili terbiye olanı da budur. Bunlar adeden çok oldukları için terbiye ihtimamlarını bunların üzerine teksif etmeli ve vakıfane gayretlerle güzel neticeler istihsale çalışmalıdır. (Cilt 2, sahife 432).

Bu tasnifi ne vakit yapmalıdır?. Lucas bunun berveçhi peşin yapılamıyacağını hatıra getiriyor. Çünkü henüz mücrimin şahsiyeti malûm değildir.

Beklemek ve müşahede etmek lâzım. Seciye muahharan bariz olacaktır. Kat'i bir tasnif ile tecrübeden evvel ferdî, ahlâkî kıymetler takdir olunamaz. Kablettetecrübe yapılan her tasnif bizzarure sakımdır. Tasnif bir deneme devresi neticesinde olur. (Cilt 2, sahife 431-433). Eğer iptidadan intizam için bir tasnif yapmak lâzım gelirse bu tasnif kat'i olmamak şartile caiz olabilir ve tecrübe neticesinde her zaman kabili tadil olmalıdır. Tecrübe, korku ve ümidin saikleriyle ahlâkî kıymetlerin hapishaneler noktaî nazarından tasnifini mümkün kılar. (Cilt 2, sahife 433).

Mevkufları üç muhtelif karargâha ayırmak muvafık olur. Tecrübe karargâhı, emniyet karargâhı, istisna karargâhı. Birincisinde tecrübeye tâbi tutulup henüz şahsiyetleri tetkik edilmemiş olan mücrimler bulunur. İkincisinde itimat veren kimseler bulunur. Üçüncüsünde müstesna tipler bulunur. Bunlar en tehlikeli olanlardır. Diğerlerinden ayrı olarak bulundurulur ve hususî bir rejime tâbi tutulur.

Bu tasnif kat'i ve lâyetegayyer değildir. Mevkufta bir değişiklik görülünce başka bir karargâha naklolunur. Bu seyyar bir tasniftir.

Arkası gelecek nushada

Yazan :

M. Lion Rabinovvicoz

Çeviren :

Hariciye Matbuat Şefi ZİYA

İlk tahkikata sokulan gizlilik şiddetli muhalefetlere uğradı: «Bugün size yalnız ifadeleri yazdırmağı teklif etmiyorlar, gizli yazdırmağı, hattâ maznun mevkuf ve hazır olduğu zaman dahi gizli yazdırmağı teklif ediyorlar. Size gizli muhakeme usulünün bir kısmının ehya edilmesini teklif ediyorlar; bütün defterlerin ilgasını talep etmiş ve jürinin ihdasından evvel her tahkikata eşraf ve muteberandan iki kişinin iştirakini lâzım kılmış olduğu o menfur muhakeme usulünün ihtasını teklif ediyorlar. Size ittiham jürisinin kararını bu gizli ve muzlim muhakeme usulüne istinat ettirmesini teklif ediyorlar. İhtilâlin en büyük nimetlerinden biri olan ceza muhakeme usulümüzü saltanatın muhakeme usulünün en büyük fecialarından birile bulaştırmak istiyorlar. Bu pis halita yapılamaz.

Buna ebedî bir mania karşı koymaktadır: Saltanatın ezici şekillerile Cumhuriyetin koruyucu şekilleri arasında iştirak olamaz. Bu şeklen, tabiaten birbirini reddetmekte ve aynı gaye için yerleşememektedir.» Kanun 1670 emirnamesi usulüne rücu etmişti; yalnız şu tek sakat mühim nokta da emirnameden ayrılmıştı: Maznun sorgusundan sonra aleyhine olan isnatların bildirilmesi muhafaza olunmuştu. fakat bu fark ta bir kaç sene sonra ortadan kalkacaktı. Muhtelit bir şekle doğru gidilmek istendiği de gayrikabili inkârı; bu muhtelit sistem emirnameden ilk tahkikat şekillerini ve ihtilâl kanunlarından hüküm jürisi önünde muhakeme usulünü alacaktı; yukarıda arzeyelediğimiz nutkun iddiasına rağmen bu halitayı yapmak mümkündü ve tecrübe de bu imkânı ispat eyledi.

Mazbata muharriri Thiessé dedi ki: «Yeni usul şüphesiz ki daha alicenabanedir. Fakat bizi hakikatın meydana çıkarılmasına emin olarak sevkedebiliyor mu? Encümeniniz bu suale müspet bir cevap veremedi. İlk zamanınızda şahidin, maznun huzurundaki vaziyeti elimdir. Bildiklerini hakime tevdi edebilmesi için sükûnet ve emniyete muhtaçtır. Münakaşa ve münazara zamanı daha gelmemiştir, fakat gelecektir. O zaman gerek suça kanaat vermek için yahut masumiyeti izhar için şahitlerle maznun her türlü izahlara girişeceklerdir. o zamana kadar ifadeler ve sorgular hakim tarafından toplanabilir. Bundan masumiyet birşey kaybetmez fakat hakikat çok şey kazanabilir. aynı mülâhazalar maznunu, aleyhine isnat olunanı bilmeden evvel cevap vermeğe mecbur kılan 10 uncu madde hakkında da varittir. Aynı 10 nucu madde hakimi de sorgudan sonra hem maznun aleyhine vaki isnatları bildirmeğe mecbur kılar hem de maznunu bu isnatlara karşı söyleceklerini toplamağa mecbur bırakır. Birinci sorgu hakikatı teşkil eder, ikinci sorgu ise gayri melhuzu tamire yarar.»

«Şahitler zabıtai adliye önünde ifade verirlerken maznun ekseriya orada bulunmaz. Çünkü ihzar müzekkeresi kesmeden evvel ufak bir tahkikat lâzım gelir. Şahitler gelmediği zaman maznun daha gelmemiştir; ve şahitler geldiği zaman maznun da ezkaza hazır ise aleyhe olan delillerin hasıl olmağa başladığı bu ilk dakikadan itibaren aleyhe olan delilleri izah eden şahitlerin üzerine gözünü dikmesi ve kulak vermesi hakikatı tahrif ettirir. Şahitler

korkar, daha az samimiyet ve itimat ile söyler. Açılan her aleyhe delile yalan cevaplar kolaylıkla bulunur. Yeni gidiş tarzı da açıktır, samimidir. Çünkü maznun tevkif müzekkeresinin kesilmesinden evvel aleyhe olan şeylerden behemehal haberdar edilmekte ve bunları reddetmek için kendisine her kolaylık verilmektedir.»

1789 da müdafaa hakları takibat menfaatlerine takdim ettiriliyordu, şimdi artık iş aksine dönmüştü, takibatın menfaatları müdafaa hakkının önüne geçirilmiş oluyordu.

4 — Yeni kanunun ihtas eylediği bütün yeniliklerden en şiddetle münakaşa edildiğini ittiham jürisi önünde geçen şifahi duruşmanın yerine yazılı muhakeme usulünün ikame edilmiş bulunması oldu. Halduki bu cihet bugün bizlere okadar ağır gözükmüyor. Hattâ Fransa ittiham jürisini büsbütün kaldırdı ve kimse tekrar ihtası istemiyor. İngilterede bile ittiham jürisi hayatını an'anelerin o yerlerde şu kuvvetli olmasından alıyor. Binaenaleyh o zamanki muhalefetin sebebini başka düşüncelerden çıkartmak lâzımdır. O düşünce de 1791 de ihtas edilen deliller usulüne ilk teaddi teşkil etmiş bulunmasının zannedilmesindendir: «Şahitler ifadelerini şifahi olarak vermedikçe hakikî bir ittiham jürisi yok demektir. Evrak ile jüri usulü olamaz. Yazılı delillerin jürisi azalarına kifayet edebileceğini iddia etmek cür'etini gösteriyorlar. Bu da hakikatta kanunî delil ile manevî delil arasındaki davayı açmak jüri ile muhakeme usulünün 1670 emirnamesine müreccah olup olmadığını ve nihayet ulvî jüri müessesesinin muhafaza edilmesi veya yıkılması meselesini tekrar ortaya atmak demektir... bir jüri direktörü yanında komiserlik (müddei umumî) etmiş bulunmak itibarile üç sene ittiham jürisinin müzakerelerinde bulundum. Size iddia ederimki çok kerre müzakereye esas mesele hakkında bir fikir edinmeden girdim. Eğer sırf okuduğum evrak üzerine jüri azalığı vazifesini yapsa idim elim şüpheler duyardım... Jürinin müzakerelerinden vaktile hasıl edememiş olduğum tenevvürü elde ederek çıkmış olduğum pek nadirdir.»

«Jüri usulüne müstenit muhakeme usulünü almış bütün milletlere gidiniz; yani hür milletlere gidiniz (çünkü hürriyet ile bu mukaddes müessese değişmez surette beraber gider). İngilizlere, Amerikalılara ve hattâ Romalıların jüriyle malik oldukları zamana kadar çıkınız ve herkese yazılmış bir ifade hakkında ne düşündüklerini sorunuz.»

Maznun ittiham jürisi önüne çıkmazdı. Bu hadiseden kuvvet alan lâyiha taraftarları istifade ederek ittiham jürisi önünde şifahi ifadeleri kaldırmakla maznuna müsavi bir vaziyette kuvvet verilir dediler: «Maznunun lehine olan şeyler ancak yazıdan gözüktüğü halde aleyhine olan şeylerin ifadelerinin canlı olması doğru değildir. Kuvvetini musip olan hudutların haricine taşımak arzusu beşer kalbinin ebedî ve şifa bulmaz bir hastalığıdır. Bunun içindir ki jürileri idare eden hakimîn bütün ihtimamlarına rağmen ittiham jürisi kendisini bilmeyerek hüküm jürisi yerine koyuyor ve sanki bir hüküm vereceklermiş gibi muhakeme ediyorlar... Ceza mevadında şahitlik vazifesi halihazırda ağır bir şey oluyor. Çünkü şahidin en az üç ve ittihamname iptal edilirse beş kere gelmesini icap ettiriyor... Bu gelip gitmelerden birinin kaldı-

rılmış olmasını alkışlamak lâzımdır. Hem hazinenin hem vatandaşların yükünü hafifletiyor.»

Arzeylediğimiz V Pluviöse kanunu ihtilâl devri kanunları ile bu günkü Fransız ceza muhakemeleri kanunu arasında tabîî bir intikali teşkil eder. Fikirlerin istikametini değiştirdikleri zamanı tayin eyler. İhtilâlin reddeylemiş olduğu 1670 emirnamesi hükümlerinden bazıları bu arzeylediğimiz kanun ile asrı hazır kanunlarına intikal eylemiştir. Eski emirnamenin yeniden ihya edilen bazı prensipleri hüküm jürisi önünde şifahî ve alenî duruşma esasile birleşerek asrı kanunlara vücut verecekti.

V Pluviöse kanununun mecliste (Tribunat) müzakeresi biterken mazbata muharriri Thiesse şu sözlerle başka bir lâyhaya da işaret eylemişti:

«Suçların araştırma ve takibine lâzım olan faaliyeti vermekten iktinap edilmiş olması dolayısıledir ki ekseriya, daima hududsuz derecede tehlikeli olan fevkalâde müesseselere müracaat olunur.»

* * *

O zamanlar her şeyi o müthiş ve korkunç cereyanına alıp sürüklemekte olan siyasî ihtiras, jüri müessesesini de girdabına almıştı. Bu felâket hususî mahkemelere dair sene IX lâyihasının münakaşası esnasında açıkça gözüktü. Jean Debri diyordu ki: «Jüri, hakim olan zümreye mensuptur. Hakimleri zümrenin rengini alır. Jürinin yolunu şaşırmış ve vicdanına hitap eden vakıalar değildir. Maznunların fikir ve kanaatleridir. Jürinin, herkesi kendisine hürmetkâr kılacak, masumlara emniyet verecek bitarafılığı alabilmesi için daha çok zaman lâzımdır.» Chagal da demiştir ki: «Şimdiye kadar önüne geleni jüri diye aldılar. İhtilâl ihtirasları vazifeyi istilâ eyledi. Bugüne kadar jüri ile verilmiş olan hükümler, ne Allahın hükmü ne de halkın hükmü oldu ne de hürriyetin teminatı ve koruyucusu olmuştur. Bir sürü cahillerin hükmü idi. Herhalde zümrelerin hükmü idi. Şimdiye kadar düşmanlarını vicdan azabı çekmeksizin boğazlıyan, en canavar şeriklerini hayasızca beraat ettirten zümre mensuplarının rezalet aver haksızlıklarından başka bir şey görmedik.» «Sene II nin muvakkat jürileri ihtilâl mahkemelerinin daimî jürilerinden daha azı boğdurmadılar. Suç şeriklerinin beraatına hüküm vermiş olan Eylül boğazlamasının (Paris hapishanelerindeki siyasî mevkıfların 1792 eylülünde öldürülmesi) jürileri kanunî olarak teşekkül etmişti. Himayesi altında Cumhuriyetçileri uzun uzadıya ve cezasız olarak öldürdükleri irtica jürileri de kanunî olarak teşekkül etmişti. Bütün mücrimleri hattâ meşhucürüm halinde yakalanan mücrimleri bile tebriye eyliyen gurup ve cenup vilâyetleri jürileri de halâ kanunî olarak teşekkül etmiş bulunmaktadır.... İttiham da müdafaa da siyasî bir mahiyet alır almaz ve ihtirasa hitap eder etmez jüri masuma şiddetli oluyor ve haydutların hamisi kesiliyor.»

Siyasî ihtirasların jüri üzerindeki bu meş'um nufuzu ceza muhakemeleri usulü kanununun (Code d'instruction criminelle) devlet şurasında müzakeresi esnasında dahi müşahede edilmiştir. Fakat bu siyasî ihtiras başlı başına emniyetsizlik halini idameye kâfi gelmez. Eğer jüri; mahiyeti itibarile kendisile

cidal edemeyeceği, yenemeyeceği müthiş bir afet ile karşı karşıya gelmemiş olsaydı kendisini çabuk toparlayabilirdi. Jüriyi yenecek olan o müthiş afet haydutluk idi.

Bu haydutluğun, şekavetin ilk tahammülleri saltanatında oldukça neşvünüma bulmuş bir halde mevcut idi. Birinci konsül Bonapartın sene IX da memleketin hali hakkında umumî bir anket yapmak vazifesile cenuba göndermiş olduğu komiserlerden biri raporunda şunları yazıyordu: On seneden beri bu bedbaht memlekette yapılan bütüü cinayetleri ihtilâle atfetmek doğru değildir. Yalnız ihtilâl her türlü ıhtışa müsait unsurları bulmuştur; Muhtelif hükümet kuvvetleri, vilâyeti ammenin yokluğu veya za'fı eskiden daha nadir veya daha mahdut olan bir felâketi daha umumî ve daha geniş kılmıştır denebilir.» Bu sözler nadir tesadüf edilen hakikatlardır.

Eski teşkilâtın yıkılması, yeni kuvvetlerin za'fı, anarşi, şiddetli ihtiraslar bu meş'um tohumların neşvü nümasına çok müsait bir zemin teşkil ediyordu. Dahilî ve haricî harplerde büyük şekavet ordusuna yeni ve korkunç ikmal efradı temin ediyordu. Asker firarileri şekavetinden başka neredemin bir melce bulabilirdi. Bir siyasî prensip uğruna eline silâh alanlardan çoğu bile yağma hevesile hareket ediyorlardı; dahilî harp bittikten sonra bunlar kendi hesaplarına harbi idame ettiriyorlardı. Raporlardan birinde deniyordu ki: «Vendée isyanının bazı şefleri işsiz amelenin, firarilerin, mazannei sû erbabının başına geçmişler yollarda ve ormanlarda arabaları soymaktadır. Bu dahilî harplerin ve dahilî karışıklıkların bakiyesidir. İhtilâlin köpüğüdür.» Meşhur Thiësse şakileri «Dahilî harplerin terhis edilmiş askerlerinin ve ordu artıklarının» teşkil etmiş olduğunu söyler. Çok büyük olan sefalet te şekaveti besliyordu.

Bu daima artan felâket istisnâî tedbirleri icap ettirtiyordu. Adi kanunlar, hayat için cidali icap ettiren bu ağır vaziyetlerde kâfi gelmez. Bunun için evvelâ aşağıda yazılı hallerde yapılan hırsızlık suçu faillerini idam ile cezalandıran 26 floreal sene V kanunu neşredildi: «1- Suçlular meskene silâh kuvveti ile girerlerse 2- Silâhlarını orda bulunanlara karşı kullanmışlarsa 3- Meskende bulunanlara karşı yapılan şiddet yara, yanık, çürük gibi izler bırakmış ise.» Suçlular idam edileceklerdi. Bu kanunun neşrine Chauffeur (Şoför) ismi verilen haydutların yaptıkları muameleleri «Chauffeurs» ismi altında beyan edilen hırsızlar bir çok vilâyetlere dağılmış, şehir ve köyleri soyuyorlar. Bu şakiler münferit değildir. Bunlar çete halinde toplanmıştır, şeflerin idaresi altında tanzim edilmiştir, talimat dairesinde hareket ederler ve cemiyetin içinde cemiyeti yıkmak için müsellâh bir kuvvei müctemia teşkil ederler.» 26 floreal kanunu tamamen gayri kâfi bir tedbir idi. Montesquieu'nun «Kanunların manî tesirleri cezaların şiddetinden değildir. Muhakkak olarak cezaya çarpılmaktadır» diyen düsturunun doğruluğu bir kere daha tahakkuk ediyordu.

Bu haydutları takip ve muhakeme etmek için kanun sulh hakimi ile jürileri yani mütevazı bir memurla korkak vatandaşları tayin etmişti. Jüri ile haydutluk arasında tevazün yoktur. «Umumî nakliye vasıtalarına hücum eden asker ve vatandaşları öldüren haydutları alelâde muhakeme usulüne tâbi

tutarsanız, gerek halâ jüri müessesesinde gözüken noksanlar gerekse bu seyyar çetelerin verdiği korku dolayısıyla cezasız kalmalarını temin etmiş olursunuz.» «Juriyi, mehakimi adiyeyi mi zikrediyorsunuz? Öyle ise tribünler (O zamanki meb'usan meclisi azaları) Cumhuriyetin bir kaç vilâyetinde bu mahkemeleri birlikte gezelim. Burada bir tarafta cür'etkâr haydutlar görüyorsunuz. Cinayetle yüklü, halâ üzerlerinde kurbanlarının kanı bulaşık duran hakimlere hakaret eden, şahitleri tehdit eden, juriye küstahcasına meydan okuyan ve sehpayı göze alan haydutlar görürsünüz. Diğer tarafta haşyet içinde, dilsiz ve hareketsiz şahitler; daha ötede manasız duruşmayı takip etmekten ziyade geri dönebilmeleri çaresini düşünmekle meşgul, canileri beraat ettirmekle şeriki cürümlerinin intikamına maruz kalmak arasında kalmış jüri-ler. Başka bir vilâyete geçelim: Burada jüri münhasıran kasa'ba sürü içinde kalmış vatandaşlardan mürekkeptir. Vilâyetin diğer taraflarından jüri toplamağa imkân yoktur. Çünkü jüriler ile şahitler vazifelerinden imtina dolayısıyla para cezasına çarılmağa yollarda cinayetin çarptıracağı ciddi para cezasına çarılmağa tercih ediyorlar. Cinayetin çarptırdığı ceza yalnız servetten alınmıyor, hayattan da alınıyor. Jandarma kıt'aları toplu olarak istifalarını vermektedir. Çünkü bunlar haydutlarla çarpıştıktan, bu müsademelerde hayatlarını tehlikeye koyduktan, kanlarını akıttıktan, vatanın kendilerinden beklediğini yaptıktan sonra aciz jürilerin, elinde silâhı ile tutulmuş haydutları beraat ettirerek gönderdiğini görmüşlerdir.» Polis nezareti birinci konsül-şunları yazmıştı: «Umumî nakliye arabalarının soyulması daha durmamış ise bunun kabahatı zaptiye nezaretine atf ve isnat edilemez. Vilâyetlerin bütün hapishaneleri haydutlarla doludur. Bu haydutların bir kaçının olsun tutulmamış veya öldürülmemiş olduğu hiç bir taarruz kaydedilemez. Buna rağmen bu iğtişaslar nihayet bulmadıysa bir çok mahkemelerin ve jürilerin vazifelerini yapmadıklarını cesaretle söylemek lâzım gelir. Elllerinde silâhla tutulmuş haydutlar mahkemeler tarafından beraat ettirilmiş ve serbest bırakılmıştır.»

İstisnâî mahkemelerin lüzumu muhakkaktı, fakat derece derece gidildi ve bu tarzda alınan tedbirlerin ekserisi de gayri kâfi geldi. İlk çıkartılan kanun bazı şakilerin askerî mahkemelerde muhakeme edileceğini emretti. Ondan sonra bütün şakilerin divanı harplerde muhakeme edileceğine dair bir kanun çıkartıldı. Sene VI da daha ileri gidildi ve istisnâî mahkemeler Tamam olarak tanzim edilmek istendi. Askerî komisyonlar teşkil olundu, fakat vücade getirilen istisnâî mahkemeler maddî kuvvete, askerî kuvvete istinat edildiği nisbette iyi neticeler verebilirdi. Seyyar kuvvetlerin harekete geçmesi lâzımdı. Buna intizaren arabacıları teslih etmek ve arabaları askerî muhafaza altında sevk etmek lâzım geliyordu. Elde asker yoktu. Meşhur Thiesse konsüllük ve imparatorluk tarihinde «Bu haydutlar, ordunun hududun haricine gönderilmiş ve dahilin asayış için lâzım olan kuvvetten mahrum bulunmuş olduğu zamanı intihap etmişlerdi» der. Sene VIII de felâket haddi kusvasına varmıştı.

Birinci konsül şakaveti ortadan kaldırmak istedi; şakavetin çok olduğu yerlere askerî kıt'alar gönderdi. Askerî komisyona bu kıt'aları takip et-

tirdi. Harp elbiseli hakimler maznunlardan korkmuyordu. Şahitleri temin ediyorlardı; zaten şahitlerin çoğu haydutları yakalamış olan askerlerdi.

Fakat bu tenkil tarzı biraz usulsüz ve çok ta seri idi. 4 ay zarfında ellerinde silâh ile tutulmuş olan 23 haydudu idam ettirtmişti. 160 haydudu da tahkikat ve muhakemeden sonra idam ettirtmişti; 58 maznunu beraat ettirtmişti; 7 maznunu mehakimi adiyeye önüne sevkettirtmişti; Bir maznunu Torilon da kalebent [1] ettirtmişti; 50 maznunu çok şüpheli görerek sürülmelerini temin zımında fırka kumandanına göndertmişti. Bu şakaveti temizleme ameliyesine memur edilen kıt'aların da (Colonnes des éclaireurs) soygunculuk yapmakta olmasından şikâyet ediliyordu. Bu kıt'aları sevkedenler de para kazanmak hirsında idi. Bazı kimseleri şakavet yapmakta oldukları bahanesile yakalıyarak ya şahsî garzları yüzünden yahut istedikleri parayı vermediklerinden idam ediyorlardı. Valiler muntazam bir istisnâ mahkemenin tesis edilmesini istiyorlardı. Hükûmet te bu teklifi kabul ediyordu. Haydutlar için istisnâ bir mahkeme lâzım ise o mahkemenin muntazam olması da lâzımdı. Yapılan lâyiha «Hususî cinayet mahkemeleri» tesis eyleyordu. Mahkeme, cinayet mahkemesi reisi ile iki cinayet mahkemesi azasından 3 en aşağı yüz başı rütbesinde zabitten ve iki de halktan hakim olabilecek kimseden mürekkepti. Zabıtlar ile halktan hakimleri birinci konsül tayin ediyordu. Lâyihayı; muhakemelerin jüri usulü ile yapılmasını emreyleyen teşkilâtı esasiye kanununa muhalif görenler lâyihaya muhalefet ve mukavemet ediyorlardı. Bunlara Duveyrier şu cevabı veriyordu: «Jürinin zaif ve kıymetli bakiyesini kurtarmak mı istiyorsunuz? Öyle ise onu bugün zaiflatan ve mahiyetini değiştiren hizmetlerden koruyunuz. Jüri, karışık zamanlarda cemiyetin intizamını tehdit eden cürümler ile daha asude zamanlarda cemiyetin intizamını bozan nadir taaddiller arasındaki büyük farkı izhar etmelidir. Jüri müesses nizamı rencide eden fakat müessesisi nizama karşı olmıyan, cinayet için ve cinayet yardımıyla yaşamıyan, bir an için dalâlete düşmüş kimselerin imtiyazı olmalıdır. Jüri ile muhakeme edilmek masumiyet karinesi olmazsa da bu lütufkâr müesseseye ademî liyakat göstermemiş bir hatanın farikası olmalıdır.» Filhakika Duveyrier'in dediği gibi jüriyi vazifesine ebediyen kifayetsiz kılmak isteyenlerin onu yenemediği müşkülâtla başbaşa bırakmaları kâfi geliyordu. Bu takdirde jüri başaramıyacağı işler karşısında hergün kudretsizliğini gösterecek ve taraftarlarının nazarında bile zamanımızda ve cemiyetimizde gayri kabili tatbik güzel bir tasavvur olarak kalacaktı. Herkes jürinin beklenen neticeyi vermediğinde ittifak etmişti. Mevcudiyetini kabul eden teşkilâte sasiye tekemmülüne mani olamazdı.

*
* *

[1] Bagne İtalyanca hamam manasına gelen bir kelimeden alınmıştır; O kelime lisanımızda banyo şeklinde mevcuttur. Çünkü İstanbulda ilk defa olarak bir hamam kullanılmıştır. Sonra limanlarda kürek mahkûmlarını hapsedtikleri yere itlak olundu. Çünkü bagne kürek cezasının yerine kaim olmuştu.

Fransa Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

Le code d'instruction criminelle

Napoleon konsüllüğün yerine imparatorluğu ikame ettiği zaman müddei umumiye eski ismini vermekten başka bir değişiklik yapmadı. Fakat ceza kanunlarının yeniden yapılması zaten kararlaştırılmıştı. Ceza kanunu 1791 den beri değiştirilmemişti. Halbuki tatbikatta mühim eksiklikleri göze giriyordu. Ceza muhakemeleri usulü kanunu da sene ıx kanunları ile esaslı tadile uğramıştı. Sene ıx da bir ceza kanunu lâyihası hazırlamak vazifesile bir de komisyon teşkil edilmişti. Bu komisyon hem ceza kanunu ve hem ceza muhakemeleri usulünü ihtiva eden geniş bir lâyiha hazırlamıştı. Lâyiha 1169 maddeyi ihtiva ediyordu. Lâyihanın ceza muhakemeleri usulüne ait olan son kısımdan da mevcut usuller muhafaza edilmişti. Jüri hakkında deniyordu ki: «Eğer jüri bazen ihtilâl ve bazen eski itiyatlara bağlı kalmak kuvveti yüzünden muhtelif istikametlere çekilmemiş olsaydı bize jüri ile tahkikat usulünü ithal etmiş olan 16 eylül 1791 kanunu on sekizinci asrın en iyi eseri olurdu. Vatandaşların en faideli ve münevverlerine tevdi edilmiş olan jüri usulü tahkikat ne ezicidir ne de anarşilidir.»

Lâyhada Preteurs ismini verdikleri hakimlerin ihtası isteniyordu, bu hakimler vilâyetleri dolaşıp oradaki cinayet mahkemelerinin in'ikat devrelerinde riyasetini yapacaklardı. Cinayet mahkemesini teşkil edecekler ve lâyihanın propreteur ismini verdiği bir hakim muavinliklerini yapacaklardı. Bu hakimler «heryerde aynı adaleti hâkim kılacaklar ve ihtirasları aynı kanunun hâkimiyeti altına koyacaklardı. Bu İngiliz usulünün bir taklidi idi. Preteur İngilizlerin büyük hâkiminden başka birşey değildi; jürilerin celselerine İngiltre assise lerinin ihtişam ve resmiyetini vermek istiyorlardı. Propreteur ler o güne kadar jüri direktörlerinin yapmakta oldukları vazifeleri yapacaklardı. Lâyhada deniyordu ki: «Mer'i kanun jüri direktörüne ceza işlerini beş altı ay göstermektedir ve bir az meleke kespettiği zaman yerine sırası gelmiş bir diğerini ve ekseriya tecrübesizini getirtiyordu. Lâ-yihamızda propreteur kaydı hayat ile intihap edilmiştir.»

Jürilerin intihap tarzı hakkında lâyhada mühim tadiller vardı. Eski intihap usulünü anlatırken Müsyü Oudart diyordu ki: «Hususî hüküm jürileri listesine 30 kişinin ismi yazılmalıdır. alelade jüri listesi de bin nufus için bir jüri isabet eylemek üzere nufus adedine göre olmalıdır... Bu hükümlere göre Pariste her üç ayda bir yapılan listeye 665 jüri ismi geçmelidir ki senede ikibin yedi, sekiz yüz jüri eder. Kanun bu kadar çok vatandaşın intihap edilmesini emrederse eyilerden ziyade fenaların intihap edileceklerinden şüphe etmemelidir. Bu takdirde hükûmetin esasen bozuk olan bir müessesenin işlememesinden kimseye hesap sormağa hakkı olamaz. Bu sebepten bu listelerin tanzimi işi heryerde küçük memurlara bırakıldı, onlar da sıkılmaksızın nufus kütüğünü kopya ediyorlar. Bu surette hazırlanan listelerde hırsızlığı kendilerine san'at edinmişlerin, ölmüşlerin, çoktanberi memleketi terketmişlerin malûllerin, okuma yazma bilmeyenlerin isimlerine rast gelinmiştir.» Lâ-

yiha jüri âzası olarak intihap edileceklerin vergi verenlerden olmasını koymak suretile intihabın daha iyi olmasını te'min etmek istiyordu.

Lâyiha jürilerin reddedilmesi tarzını da değiştiriyordu. Bundan böyle jüri azaları dört misli olarak tanzim edilmiş bir listeden ve muvacehede reddedileceklerdi. Mösyö Oudart diyordu ki «İngilterede dindarane bir hisle riayete mazhar olan usul veçhile muvacehede reddedebilmek gibi paha biçilemeyen bir hakkı nihayet taraflara iadeten verebiliyoruz». Lâyihada jüriye sorulan suallerin tarzı iradını sadeleştirmeğe uğraştılar bu maksatla jürilerin aralarında müzakere ve münakaşa edebilmeleri ve jürilerin hakimlerle istişare edebilmeleri kabul ediliyordu ki bunun ciddi mahzurları vardı ve nihayet hüküm jürisinin kararının, İngiltere de olduğu gibi, ittifakla verilmesi isteniyordu. Haddi zatında mantıksız olan bu usul Fransada beraat için kat'iyen kabul edilmemiştir yalnız 1791 ve sene IV kanunları mahkûmiyet için 12 reyden 10 un reyini lâzım kılıyordu. 19 Fructidor sene V ve 18 Frimaire sene VI kanunları esas itibarile mahkûmiyet kararının ittifakla verilmesini istiyordise de 24 saat müzakereden sonra istenilen ittifak hasıl olamazsa, reylerin inkısamı maznun lehine bir netice veriyordu; adı ekseriyet maznunun mahkûmiyetine kâfi geliyordu. Halbuki yeni lâyiha arzylediğimiz üzere gerek beraat ve gerek mahkûmiyet hususlarında mutlaka reyler ittifakını istiyordu, fikirlerin cidaline bir had ve nihayette vermiyordu. Lâyihayı hazırlayanlar eski Fransız kanunlarından ziyade İngiliz kanunlarından mülhem oluyorlardı. Fakat ortada maziye sürüklemek isteyen kuvvetli bir cereyan da vardı; bu kuvvetli cereyan gittikçe de genişliyordu. Millet âmme hürriyetlerine lâkayit kalmağa başlamıştı. Hakimler gözlerini teessürle eski muhakeme usulüne çevirmişlerdi. Jüri hakimlere barbar ve tehlikeli bir müessesese olarak gözükiyordu, hakimler kalan yazıya uçan sözün tercih edilmesi sebeplerini birtürlü anlayamıyorlardı. Hakimler cehalet ve tereddüdün tecrübe ve meslekî vazife hislerine müreccah tutulması sebeplerini anlayamıyorlardı. Eğer ağacı verdiği yemişe göre hükmetmek lâzım gelirse eski usulü muhakemeye dönmek lâzımdı. Şüphesizdir ki 1670 emirnamesinin tespit eylediği şekilde, gizli ve merhametsiz şekline dönmeği kimse arzu etmiyordu. Fakat 1789 da yapılan islâhatın tespit eylediği şeklin kabul edilmesi isteniyordu. Yeni lâyiha hakkında yapılan anket bu cereyanın mevcudiyetini ve kuvvetini tamamilen gösterdi. Bu cereyan az kalsın muvaffak da oluyordu

* * *

Yapılan lâyiha hakkında hakimlerin fikirleri alınmak istendi. Temyiz mahkemesi ve büyük hakim, istinaf mahkemeleri ve cinayet mahkemelerinin mütaleaları alındı.

Temyiz mahkemesi ile büyük hâkim mütalealarını beyan etmek için resmî bir vesileden istifade ettiler. Bir emirname mucibince hersene temyiz mahkemesi âzasından 14 kişiyi konsüllere, murahhas bir hey'et halinde göndercekti. Ve Temyizin bu murahhas hey'eti o sene zarfında kanunlarda gördükleri noksanları ve yapılması lâzım gelen tadilleri konsüllere devlet